

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องต่างๆดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียน
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการมากมายหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทไว้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา ค้นคว้า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ประมวลสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาท ไว้มากมายหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ยนต์ ชุ่มจิต กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของบุคคล ส่วนหน้าที่ หมายถึงกิจกรรมที่ต้องกระทำ บทบาทและหน้าที่มักจะใช้ควบคู่กัน^๑

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^๒

ประเสริฐ แยมกลีนฟุ้ง พิจารณาทบพาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๓

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า สิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับ

^๑ยนต์ ชุ่มจิต, สังคมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓๘.

^๒งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖.

^๓ประเสริฐ แยมกลีนฟุ้ง, สถานภาพและบทบาท, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

มอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคิดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๕

พระมหาสุภา อุทโท ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น ๆ^๖

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^๗

พัทยา สายหู ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือการกระทำต่าง ๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร^๘

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^๙

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทว่า “บทบาทหมายถึง การทำทำตามบท การร่ำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู”^{๑๐}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือ หน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหวัง (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในสังคมหนึ่ง ๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียว^{๑๑}

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้จำแนกประเภทของบทบาทได้เป็น ๓ ประการคือ^{๑๒}

- ๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย
- ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

^๕ปราชาญา กล้าผจญ, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^๖พระมหาสุภา อุทโท, บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐), วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^๗พัชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^๘พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

^๙ไพบูลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๗.

^{๑๑}อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

^{๑๒}จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๒.

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำของบุคคลจริง บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำตามหน้าที่ ตำแหน่ง และสถานภาพในสังคม นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และผู้รู้ได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนี้

นงเยาว์ ปิฎกฤษต์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท โดยสรุปความมาจากแนวคิดของ Cohen ว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้นเรียกว่า เป็น บทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาท ที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของ บทบาทถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

- ๑) บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สิ่งต้องการ^{๑๒}
- ๒) ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
- ๓) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท พอสรุปได้ว่า “บทบาทของบุคคลใน สังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกตามลักษณะ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจการอบรมเลี้ยงดู และความพอใจ^{๑๓}

เดโช สนวนานนท์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ซึ่งมีสาระสำคัญว่าบทบาทจะต้อง ประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) รู้สถานภาพของตนในสังคม^{๑๔}
- ๒) คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน
- ๓) คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- ๔) ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง

ลินตัน (Linton) ได้ให้แนวคิดเรื่องสถานภาพหรือฐานะ (Status) และบทบาท (Role) โดย ให้ความเห็นว่าสถานภาพเป็นนามธรรมหมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งซึ่งกำหนดบทบาทของตำแหน่งเป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นควบคู่กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้เปรียบเสมือนเหรียญถ้าด้านหนึ่งของเหรียญ คือ ตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญ คือ บทบาทส่วน **เบร์โล (Berlo)** ได้ให้แนวความคิดของบทบาทไว้ดังนี้

- ๑) บทบาทที่กำหนดไว้ คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ใน บทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง
- ๒) บทบาทที่กระทำจริง คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

^{๑๒}นงเยาว์ ปิฎกฤษต์, อ้างใน สุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัด นครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัย ทักษิณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘ .

^{๑๓}ไพบุลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๒.

^{๑๔}เดโช สนวนานนท์, อ้างใน สุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัด นครศรีธรรมราช”, อ้างแล้ว, หน้า ๑๙.

๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำการอย่างไรซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ โคน (Cohen) ที่ได้เสนอไว้ดังนี้

๑. บทบาทที่ถูกกำหนด เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบาทใด บทบาทหนึ่งแม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่นเราก็คงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมได้กำหนดให้

๒. บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงออกหรือปฏิบัติได้จริงตามตำแหน่ง

จึงพอสรุปได้ว่า บทบาท เป็นการทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ โดยกลุ่มคนหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทของครู ดังนั้น การแสดงบทบาทของบุคคลจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น สถานภาพ ตำแหน่งทางสังคม ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ อุปนิสัย และทัศนคติ เป็นต้น

๒.๑.๒ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ คงไม่สามารถละเอียดที่จะมีกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้นสมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใดบุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไร จึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย พอจะสรุปทฤษฎีต่าง ๆ ได้ ดังนี้

กรณีการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้^{๑๕}

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจิตใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัตร คือเคลื่อนไหวงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative leader)^{๑๖}

ทิตยา สุวรรณชัย ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์

^{๑๕} กรณีกา ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า๑๒.

^{๑๖} งามตา สุขประเสริฐ, การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี, รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

ขณะแสดงบทบาท และอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามทิตยา สุวรรณชัย ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ^{๑๗}

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
๔. ฐานะตำแหน่ง และบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

ทฤษฎีบทบาทของ พาร์สันส์ (Parsons's role theory) พาร์สันส์ เป็นนักสังคมวิทยา กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคล ที่มีเพื่อนมาก ก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว^{๑๘}

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ^{๑๙}

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความเป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่าง ๆ บทบาทการแสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจูงใจ การอบรม การกระตุ้นจิตใจและการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้ายคือบทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำการกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กร แต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กรคู่แข่งขึ้นมีการวางแผนอะไร ในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator

^{๑๗} ทิตยา สุวรรณชัย, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๙} ตูลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANGPORT, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่น ๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken role) ขององค์กรด้วย

๓.บทบาทการตัดสินใจ (Decisional roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance handles) ที่ปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่าง ๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือ บทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่

ทฤษฎีบทบาทของ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's role theory) ราล์ฟ ลินตัน เป็นนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง เขากล่าวว่า “ตำแหน่ง สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๒๐}

จากความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จึงสรุปได้ว่าบทบาทหมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมาย เมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศตลอดถึงมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

๒.๑.๓ บทบาทของพระสงฆ์ไทยในอดีต

จากการศึกษาและเอกสารที่เกี่ยวข้องได้พบว่าพระสงฆ์ในอดีตมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนดังนี้

พระพุทธร่องค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้วว่าน่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ

^{๒๐} นุจรี เกตุปราษฎ์, บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป), (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๔๔, หน้า ๑๐.

เป็นอริยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาดังพระพุทธพจน์ที่ว่า^{๒๑}

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสคืออุสึในดวงตาน้อย มีอยู่

ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวันพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า ชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๒๒}

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ด้วยการสงเคราะห์ปัจจัย ๔ มีจีวร เป็นต้น แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น จึงควรอนุเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า^{๒๓}

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด

พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะเพื่อนาบุญของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลักทิศ ๖ ในสังคัลลสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ

(ก) **ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์** ดังพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอาวาสทานถวาย

(ข) **ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต** ดังพระดำรัสว่า สมณะพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้^{๒๔}

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน

^{๒๑}วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๒

^{๒๒}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘

^{๒๓}อง. ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๙๒

^{๒๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕

๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว

๖. บอกทางสวรรค์ให้

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้น คือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่างแต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินเลยพระวินัยซึ่งเป็นกรอบรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณาลงโทษปฏิสارانียกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์ เช่น การชวนชวายเป็นมิใช่ลามก มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ คำว่า เปรียบเปรย ยุงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำเขาแล้ว ไม่ทำจริง เป็นต้น^{๒๕}

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ได้แสดงแนวไว้ ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้น ต่อ ๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันจนพบเท่าพระพุทธศาสนามาตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๖๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันด้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชน ได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญ เป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือดร้อนต่าง ๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลังเก็บวัสดุสำหรับชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณเป็นที่สร้างผู้นำพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การชุดบ่อ ทำถนนหนทางสร้างสะพาน เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

๓. ความสัมพันธ์ในด้านการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น ภูมิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้นเมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้ว พระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

๒.๑.๔ บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาในอดีต

พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า“พัฒนา” โดยแยก เป็น ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนากายนอก และพัฒนากายใน การพัฒนากายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนากายในนั้น หมายถึงคุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งเขียนเป็นรูปดังนี้

บทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งกายนอก และภายในให้กับสังคมทุกระดับชั้นนั้น ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักร จะมีพระราชกรณียกิจ (คือ หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ^{๒๖}

(๑) ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุข ดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย โดยตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

^{๒๕}วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๙๕/๖๘

^{๒๖}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

(๒) การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหากับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณ์ปริจฉาอันเป็นข้อหนึ่งในจักรวรรดิวัตรของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๒๗}

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลังจากได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐอยู่ ๒ ประการ คือ^{๒๘}

(๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

(๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชาในทางธรรม และเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมืองอย่างนักบวชในบางศาสนา

บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครูบทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งคนในสังคมศรัทธาโดยทั่ว ๆ ไปไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ ในเรื่องนั้น ๆ

พระสงฆ์ จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีตพระราชาหรือผู้นำประเทศ จะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้อย่างถูกต้องดีงาม^{๒๙}

สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาอดีตบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอกและภายใน ๑.ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุข ๒.การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหากับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณ์ ปริจฉาอันเป็นข้อหนึ่งในจักรวรรดิวัตรของพระราชา พระสงฆ์ จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชนบทบาทนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา

๒.๑.๕ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

๑. ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไป

เมื่อประเทศไทย ได้มีการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีแก่สังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาท และไม่มีส่วนร่วมในการบริหารหน่วยงานนั้น ๆ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนไป ก็คือ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่คงตามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อนในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การเดินสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่รถยนต์พาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปิดกวาดทำความสะอาดเป็นต้น เมื่อ

^{๒๗}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕

^{๒๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖

^{๒๙}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ความเชื่อ และศาสนาในสังคมไทย , หน้า ๒๑๖.

พระสงฆ์มีความประพฤติเช่นนี้ ประชาชนก็เลื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะเข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาโดยตรงเท่านั้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์ คุณรักษ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่า มีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มัวไปยุ่งกับวัตถุมงคล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิถีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่น ๆ แบบผสมผสานซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๓๐}

๒. การฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ

(๑) อริยธรรมตะวันตก^{๓๑}

(๒) การศึกษาแผนใหม่

(๓) การพัฒนาแผนใหม่

(๔) สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า

ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง พึ่งตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ชวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำงานใช้หนี้กันไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไท ก็กลับกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสุดไม่หลุด

เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์การที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า^{๓๒} น่าจะมีทางออกให้กับสังคมก็คือสถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิด ที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข ถึงอย่างไรก็ตาม โดยที่แท้ความจริง พระสงฆ์เอง ท่านก็ได้ทำหน้าที่และมีบทบาทในเรื่องเหล่านี้ อย่างเต็มความสามารถมานานแล้ว ถึงแม้ว่าในเบื้องต้นฝ่ายภาครัฐบาลจะไม่ได้ให้ความสนใจมากนักก็ตามแต่พระสงฆ์หลาย ๆ รูป ตัวอย่างเช่น

(๑) พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ) แห่งวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี

(๒) พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทฺธสโร) แห่งวัดสว่างสามัคคี จังหวัดสุรินทร์

(๓) พระครูพิพิธธรรมรส (หลวงพ่อบัญญัติ อนุตฺตโร) แห่งวัดคิริมะอู (หรือวัดป่า-ธรรมดา)

จังหวัดนครราชสีมา

(๔) พระครูสุภาจารย์วัฒน์ (หลวงพ่อสีหา สุภาจาโร) แห่งอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

(๕) พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

^{๓๐} ปกรณ์ คุณรักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น: คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๓๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อ และศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๒๒๑.

(๖) พระครูพัฒนวิহারกิจ (หลวงพ่อดำ ธมฺมจาโร) แห่งวัดพัฒนาวนาราม จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

พระสงฆ์ที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านได้มีเมตตาธรรม โดยพยายามชักชวนประชาชนให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันหาทางออก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการพึ่งพาตนเอง คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

สรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง เกิดจากบทบาทเป็นตัวกำหนดหน้าที่ของบุคคล บทบาทจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจแนวทางในการแสดงพฤติกรรมของตนเอง และสามารถเข้าใจถึงการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น และสามารถจัดระเบียบสำหรับการอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข

๒.๑.๖ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอนาคตได้บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควรและสอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ชอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้ เราก็จะได้รับแรงดำเนินการต่อไปนี้ คือ^{๓๓}

(๑) ขจัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมาย และ ทัศนคติที่พึงงามของพุทธศาสนิกชน

(๒) ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดีและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย และทัศนคติที่พึงงามของชาวบ้านในปัจจุบัน

(๓) พัฒนาบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท

(๔) กำหนดบางบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน

การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดภัย ในการที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการแก้วิกฤตสังคมเพราะที่แล้ว ๆ มา แม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้านเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ถ้าหากสามารถจัดความขัดแย้งทางทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ได้โดยเด็ดขาดแน่นอนแล้ว เชื่อมั่นว่าภาพพจน์ของสถาบันพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วยเกื้อหนุนรัฐในทางการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๙๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็น ศาสนทายาทหรือผู้สั่งสอน หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้มีความสามารถในการ สั่งสอนพุทธศาสนิกชน (๒) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน นั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอน และผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจในบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๓๔}

สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในอนาคตว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดบทบาทของบุคคล กล่าวคือ ในการแสดงบทบาทหรือการกระทำใดๆ ของบุคคล ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตนที่ขัดแย้งกับ ทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดภัยในการที่จะดำเนิน ศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการถือกุศลสังคม ย่อมมีเหตุผลในการเลือกแสดงบทบาทหรือเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นแฝงอยู่ด้วย และเหตุผลนั้นก็อาจมีได้เกิดจากองค์ประกอบหรือปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่อาจจะ เกิดจากองค์ประกอบหลายๆ องค์ประกอบ หรือปัจจัยหลายๆ ปัจจัยร่วมกัน

๒.๑.๗ บทบาทของการสื่อสารที่มีต่อสังคม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อสารที่มีต่อสังคม เอกสารได้อ้างกล่าวไว้ เกี่ยวกับบทบาทของสื่อที่มีต่อสังคม ไว้ดังนี้

(๑) การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) เป็นการทำหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลข่าวสารอย่าง ตรงไปตรงมา ปราศจากอคติของสื่อมวลชน จะเห็นได้ในรายการข่าว^{๓๕}

- ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและโลก
- ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่างๆ คือมีการอธิบายเชิงลึกและเชิงกว้างให้เข้าใจข่าวสารเรื่องนั้นได้ อย่างชัดเจนรอบด้าน เพื่อเข้าใจที่มาที่ไปของเรื่องราว
- ส่งเสริมความคิดใหม่ๆ การปรับตัว
- นำไปสู่ความเจริญทางสังคม

(๒) การทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ (Correlation) เป็นการทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ให้กับ สถาบันต่างๆ ในสังคม รวมไปถึงประสานสัมพันธ์ให้กับคนต่างๆ ในสังคม ให้สังคมมีความสามัคคี

- อธิบาย ตีความและให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์ที่น่าเสนอ
- สนับสนุนสถาบันหลักและบรรทัดฐาน
- ประสานเชื่อมโยงกลุ่มคนต่างๆ
- กำหนดวาระทางสังคม
- สร้างฉันทะมติในสังคม

(๓) การทำหน้าที่สืบต่อวัฒนธรรม (Continuity) เป็นการทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรม ให้คง อยู่ต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น เช่น รายการจดหมายเหตุกรุงศรี

- ถ่ายทอดวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม

^{๓๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาโลกหายณะเป็นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

^{๓๕}มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นกับการส่งเสริมส่วนร่วมการเมืองของ ประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่”บทที่ ๒ หน้า ๖

- เสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานของสังคม

(๔) การทำหน้าที่ให้ความบันเทิง (Entertainment) เป็นการทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิงใจแก่ผู้รับสาร เพื่อลดความตึงเครียดจากหน้าที่การงาน หรือชีวิตประจำวัน

(๕) การระดมสรรพกำลัง (Mobilization) เป็นการทำหน้าที่ระดมกำลังของผู้รับสารที่ทำโดยสื่อมวลชน เป็นการรณรงค์ให้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคม หรือเมื่อสังคมเกิดภาวะวิกฤตและต้องการความร่วมมือร่วมใจกัน ก็จะเห็นบทบาทหน้าที่ประการนี้ของสื่อมวลชนอย่างชัดเจน

สรุปบทบาทการสื่อสารที่มีต่อสังคม ที่ว่าหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคมโดยกว้างนั้น ได้รับการพัฒนาจากสื่อ (ซึ่งอาศัยการเปิดรับโดยสมัครใจจากปัจเจกชนอื่น) ซึ่งในทางกลับกันสื่อมวลชนเองก็มี ความคาดหวังต่อการเลือกรับสื่อของปัจเจกชน เราอาจสรุปได้ว่าสื่อมวลชนคงไม่สามารถแสดงบทบาทที่จะก่อประโยชน์ให้กับสังคมได้ หากว่าบทบาทนั้นมีได้ดำเนินไปเพื่อปัจเจกชนด้วย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสอน

กรมการศาสนาได้พิจารณาเห็นว่า การที่จะปลูกฝังกล่อมเกลาเยาวชน สร้างภูมิคุ้มกันชีวิตที่ดี ควรเริ่มจากการเรียน การศึกษา โดยเฉพาะวิชาศีลธรรมหรือวิชาทางศาสนา ยังขาดแคลนครูประจำที่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสอน ต้องอาศัยครูในสาขาวิชาอื่นภายในโรงเรียนมาช่วยสอน บางโรงเรียนอาราธนาพระสงฆ์มาช่วยสอนเป็นพิเศษ แต่ก็ไม่ได้จัดอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ในอดีตที่ผ่านมาจำนวนครูพระที่มีความสามารถในการศึกษามีน้อย ไม่เพียงพอที่จะสอนที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ทุกแห่ง กรมการศาสนาจึงริเริ่มโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ เป็นต้นมา แล้วเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งในระยะแรก รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๘๐๐ รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ^{๓๖}

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขอย่างใดก็ตาม จากการดำเนินงานพบว่าการดำเนินการดังกล่าว สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระในโรงเรียน โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป จากการสำรวจพบว่าโรงเรียนวิ

^{๓๖} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคุณธรรมจริยธรรม, คู่มือการดำเนินการตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)), ๒๕๔๙, หน้า ๕.

พุทธ จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่งกว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จึงได้เพิ่มพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระ ๑ รูปต่อ ๑ ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๙๖,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี และงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสืออุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพการสอน การติดตามประเมินผล

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการ ฯ ได้มีพัฒนาการโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม จากครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๘ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๙ จำนวน ๖,๐๐๐ รูป และครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๐ ได้รับอนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป อีกทั้งประมาณการณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จะได้รับอนุมัติเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เช่นกัน

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ ให้โอนงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประจำภาพงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้^{๓๓๗}

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว

๒) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอน ฯ

๓) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ ฯ มาแต่เริ่มแรก

๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอน ฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕) ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ฯ ทั่วประเทศ

พระพรหมวชิรญาณ (ประสิทธิ์ เขมงฺกโร) ได้กล่าวถึง โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้ ได้นำเอามาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามาเป็นแกนกลางในการดำเนินการ กล่าวคือพระพุทธศาสนา คือระบบพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลที่ดีเลิศ โดยเริ่มต้นจากการละเว้นไม่กระทำการเบียดเบียนตนและผู้อื่น มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การบำเพ็ญประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นพระพุทธศาสนามีหลักการอันแน่วแน่โดยมีศีลธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงวางไว้ไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีจุดยืนในการปฏิบัติการประกาศสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในอดีตปัจจุบันและอนาคตที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่มุ่งสั่งสอนประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักการของพระพุทธศาสนา โดยมีพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นผู้นำ

^{๓๓๗}โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ <http://sermonsila.blogspot.com/2013/08/blog-post.html> เข้าถึงวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘.

ทางการศึกษาและปฏิบัติชอบ ที่มีความประพฤติดีที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนที่พบเห็น เกิดการยอมรับนับถือศรัทธา ถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

พระครูวินัยธรวัลลก โกวิโล (โหริวิชิต) ได้กล่าวถึง โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐ ได้พบอุปสรรคมากมายในการดำเนินการ ถึงแม้โครงการนี้ได้มีการเริ่มต้น วางกฎระเบียบแสดงเป็นคู่มือไว้สำหรับการ ปฏิบัติงานที่ตีร่วมกันระหว่างผู้เป็นเจ้าของโครงการ สถานศึกษา และหน่วยงานที่สนับสนุนมาติดอยู่แล้วก็ตาม เมื่อภาระงานและงบประมาณได้ย้ายมาอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ได้จัดรูปแบบการบริหารโครงการให้เป็นของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะดำเนินการและจัดระเบียบธุรการไปพร้อม ๆ กัน เมื่อสิ้นปีงบประมาณ ๒๕๕๑ มหาวิทยาลัยต้องการประเมินผลโครงการโดยวิธีการจัดสัมมนา รับฟังข้อคิดเห็น จากพระสอนศีลธรรมทุกภูมิภาคและครูพี่เลี้ยง รวมทั้งผู้สนับสนุนที่เกี่ยวข้อง^{๓๘}

ปรีชา กันธิยะ ได้กล่าวถึง การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีความคาดหวังว่าจะเป็นโครงการที่สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม โดยต้องการใช้โครงการนี้ให้เข้าไปมีส่วนผลักดัน สร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) มีพระที่จะนำหลักธรรมคำสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ คือผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง และผลจากการวิจัยของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย พบว่าเป็นโครงการที่ดี มีผลทำให้เด็กปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน เป็นการลงทุนในโครงการที่คุ้มค่ามาก เพราะในภาพรวมพระสามารถตอบสนองนโยบายรัฐบาลได้ดี^{๓๙}

รองศาสตราจารย์ พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ “โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” หมายถึง การดำเนินการคัดสรร ฝึกอบรม และสนับสนุนทางการบริหารจัดการ และงบประมาณให้ พระสงฆ์เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลายมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนอาชีวศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) โดยความร่วมมือตามข้อตกลงความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม และ กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศาสนาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการนี้มีระยะเวลาดำเนินการ ระหว่างเดือนพฤษภาคม – เดือนกันยายน ๒๕๕๔^{๔๐}

สรุปได้ว่า กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้เพื่ออุดหนุนเป็น ค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

^{๓๘} พระครูวินัยธรวัลลก โกวิโล(โหริวิชิต), รายงานการสัมมนา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ หจก. สามลดา), ๒๕๕๑, หน้า คำนำ.

^{๓๙} ปรีชา กันธิยะ, คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๐, รวบรวมโดย สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้าคำนำ.

^{๔๐} รองศาสตราจารย์ พรชูลี อาชาวำรุงและคณะ, รายงานฉบับย่อ โครงการศึกษาวิจัยการศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๕.

ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายหลังต่อมา กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับ กระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการครูพระสอน ศิลธรรมจำนวนมาก

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการสอน มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งได้กล่าวถึงการสอนไว้ดังนี้

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวไว้ว่า “กระบวนท่าของครูมืออาชีพ” ว่าพื้นฐานการเป็นครู เป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้ว พื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญานความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจและความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญานของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๔๑}

ชำนาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่าการสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ^{๔๒}

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง
๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม” การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน^{๔๓} “คนเป็นครูไทย” ว่า

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัด ชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมครู ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดีรูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล น่าเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำและยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

^{๔๑}คำหมาน คนไค (นามแฝง), ๑๙๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๔๒}ชำนาญ นิสารัตน์, อ้างในประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนาวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอน จริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๔๓}ธีรศักดิ์ อัครบวร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

พระมหาอดิสร ธีรสีโล ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตนเองว่ามีสิ่งดีหรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้นนั้นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้าย หลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว

พัชรภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ^{๔๕}

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติมีความยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและมีความเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำมาปรับปรุงการสอนและสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือมีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มี

^{๔๔}พระมหาอดิสร ธีรสีโล, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๔๐), หน้า ๙๖.

^{๔๕}พัชรภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓)*, หน้า ๑๙-๒๐.

ความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรมหรือด้านความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปทบทวน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในด้านการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการเขียนพูด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและการใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการสอนของพระองค์ที่พบบ่อย คือ^{๔๖}

๑. **แบบสากัจฉา หรือสนทนา** วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรมวิธีการสนทนานี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กันดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามอุดมกาลเป็นมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง

๒. **แบบบรรยาย** วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

๓. **แบบตอบปัญหา** ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะ ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กันบางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบ อ้อายบางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภทคือ^{๔๗}

๓.๑) **เอกัสมยการณียปัญหา** ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัวไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ ฟังตอบไปทีเดียวว่า ถูกแล้ว

^{๔๖} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๔๗} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๓.๒) ปฏิบัติพยานาการณปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสตะก็เหมือนจักขุ ฟังย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแ่งไหน ถ้าบอกว่าในแ่งเป็นเครื่องมอง ฟังตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแ่งอนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

๓.๓) วิชชพยานาการณปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกความตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็น เช่น พระพุทธรองค์ทรงดิเตียนตะบะใช่หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนผิด ต้องแยกตอบว่า พระพุทธรองค์ทรงดิเตียนตะบะที่ทรมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญว่าความอดกลั้นเป็นยอดแห่งตะบะ เป็นต้น

๓.๔) ฐปณียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปไม่ตอบหรือฟังยับยั้งเสียเพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสดานั้นสอนอย่างนั้น อย่างนี้ อย่าทราบบว่าศาสนของใครถูก ศาสนของใครผิด พระองค์มักจะตัดบทว่าเรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือนิพัทปัญหาของพระองค์

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาดิเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธรเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤตินี้ไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^{๔๘}

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธรเจ้าทรงใช้คำถามเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เข้าใจพระองค์และคำสอนของพระองค์ ไม่ถูกต้องด้วย ทั้งนี้ พระพุทธรเจ้าทรงคำนึงถึง พื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วทรงเลือกใช้คำถามที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสรุปบทเรียนจากคำตอบของผู้เรียนนั่นเองต่อไปนี้จะได้กล่าวถึง หลักการตั้งคำถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่าง จากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๒.๓ แนวคิดการสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจจะธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนาบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ ภาระพื้ของศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคาสมาสจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำจริยาแปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุขสงบสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม

^{๔๘} พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน , หน้า ๕๑.

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมในความหมายเดียวกับจริยธรรม

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธิศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้

ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธิศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยามาพร้อมเสร็จทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็นจริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่า พุทธิศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน^{๔๙}

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่า การศึกษา จาการากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่า สิกขาในภาษาบาลี หรือศึกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่า ศึกษา หรือ สิกขา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีลสมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึงการอบรม ศึกษาอบรมให้เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์”

คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สิกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สิกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องที้ออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตาม แต่ สิกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขะ รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเองท่านพุทธทาสได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้องไว้ ๔ ทาง ดังนี้^{๕๐}

๑. แนวทางแห่ง ยถาภูตสัมมัมปัญหา แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, ยถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้กระจ่างแจ้งถึงภาวะการณ์ที่มันเป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมงคล ๘ ที่มีคำว่า สัมมานาหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นการนำ สัมมาทิฐิมาเป็นแนวทางศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทาง ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม คือมีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติ เพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้งและท่านได้กล่าว พุทธิศึกษาดังนี้

๔.๑ พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญาสามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

^{๔๙}พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

^{๕๐}พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, มปป), หน้า ๑๕.

๔.๒ จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัธยัสถ์ รู้หน้าที่
๔.๓ พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท๑) กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามยดี๒)
กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว นั่นคง แล้วนำกำลังกายไปตามทางที่ถูกต้อง

๔.๔ หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญญาตณญาณอย่างสัตว์ให้
สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น^{๕๑}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะ
ของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความ
แตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก
ความคิดและความประพฤติกกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และ
ความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๕๒}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฤตมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการทัศน์
การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศน์ในรูปของการจัด
กระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอด
ชีวิตของมนุษย์ การจัดให้มีการวางแผนหาให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติอันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง
ในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่
เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ
(Formal) นอกกระบวน (nonformal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริงและ
สมบูรณ์ของการศึกษา^{๕๓}

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษาคือ “การ
ฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็น
เครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคน
พัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอาคุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจากการศึกษานั้นไป
เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา
การพัฒนาคนหรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจและความรู้
ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๕๔}

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่ง
การพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละ
คน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

^{๕๑} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา , หน้า ๒๐.

^{๕๒} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๕๓} พระครูวินัยธรประจักษ์ จกฤตมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็น
ต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๕๔} พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๘.

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะรองรับสิ่งภายนอก

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาคือต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดศูนย์กลางของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๕๕}

๒.๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนจริยธรรม

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวว่า “กระบวนท่าของครูมืออาชีพ”^{๕๖} ว่าพื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้ว พื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจและความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้

ชานาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่าการสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ^{๕๗}

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรม และศาสนาอย่างถูกต้อง
๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม” การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “คนเป็นครูไทย” ว่า^{๕๘}

^{๕๕} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

^{๕๖} คำหมาน คนไค (นามแฝง), กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๕๗} ชานาญ นิสารัตน์, อ้างในประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจะริยะศึกษาในระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๕๘} ธีรศักดิ์ อัครบวร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื้อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัด ชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณ และคุณธรรมครู ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดีรูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล น่าเลื่อมใส มีลักษณะเป็นผู้นำ และยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

พัชรภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง^{๕๙} “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติมีความ ยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่และนิสิต นักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและความเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม กับการต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำผลมาปรับปรุงการสอนและสามารถ ทำการศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือมีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการ สอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มี ความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศใน

^{๕๙}พัชรภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙-๒๐.

การเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรมหรือด้านความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปบทเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในด้านการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการเขียนพูด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน

รองศาสตราจารย์ พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ ได้กล่าวว่า หน้าที่สำหรับครูพระสอนศีลธรรม^{๖๐} มีดังนี้

๑. ให้มีพันธะสัญญาในการปฏิบัติหน้าที่ครูพระ เพื่อประโยชน์ของนักเรียนอย่างแท้จริง ถ้าไม่มีเวลาไม่ควรรับงาน
๒. ให้ตระหนักถึงความสำคัญและมีความจำเป็นที่ถือว่าเป็นศาสนกิจ เป็นกิจของสงฆ์
๓. ศึกษา พัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านสาระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย และวิธีการสอน ให้ทันสมัยรู้ทันอยู่เสมอ และสอบรับประกาศนียบัตรวิชาชีพครูพระ (ถ้ามี) ให้ได้ก่อนรับงานสอน
๔. รับรู้ลักษณะงานของตนว่าเข้าโครงการเพื่อสอนศีลธรรมและไม่รับงานอื่น เช่น สอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น
๕. ให้นักเรียนปฏิบัติจริงเป็นหลัก
๖. ให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (ขณะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กในโรงเรียน)
๗. ใช้ความศรัทธาจากผู้เรียน ศึกษาปัญหาและแนะแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะแก่นักเรียน
๘. จัดกลุ่มครูพระในละแวกเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง
๙. กำกับดูแลการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง ไม่เคลื่อนคลาตไปสู่การเชื่อไสยศาสตร์ นรก สวรรค์ ฯลฯ
๑๐. นักเรียนควรปลูกฝังศรัทธาในจริยวัตรของครูพระ ตลอดจนมีเข้าถึงความศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นสำคัญ
๑๑. ทำการสอนโดยไม่เห็นแก่เหนื่อย

^{๖๐}พรชูลี อาชาวำรุง (รองศาสตราจารย์) และคณะ, รายงานฉบับย่อ โครงการศึกษาวิจัยการศึกษา ทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชน สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

เฮสซง และวีคส์ (Hessong and Weeks) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูไว้ดังนี้^๑

๑) เป็นผู้มีความรอบรู้ (Being Knowledge able) มีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่างๆซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างดี มีความแม่นยำในวิชาที่สอนตลอดจนวิชาการอื่น ๆ ตามสมควร

๒) เป็นผู้มีความอารมณ์ขัน (Being Humorous) คือ เป็นผู้ที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันหรือทำให้การสอนสนุกสนาน

๓) เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน (Being Flexible) การมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับการสอนได้ ครูจำเป็นต้องรู้จักการยืดหยุ่นในการอบรมสั่งสอนสามารถปรับแผนการเรียนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

๔) เป็นผู้มีความตั้งใจทำงานให้ถึงที่สุด (Being Upbeat) เป็นผู้ที่ยินดีในภารกิจทางการสอนจะไม่มองว่าการสอนเป็นเพียงภารกิจที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้น แต่จะยินดีเมื่อได้สอน อุทิศเวลาให้กับการทำงานที่ทำงานอย่างเต็มที่

๕) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ (Being Honest) ความซื่อสัตย์จริงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ศิษย์เกิดความเชื่อถือไว้วางใจ และมั่นใจที่จะปฏิบัติ หรือกระทำตามคำสั่งสอนของครู

๖) เป็นผู้มีความชัดเจน (Being Clear and concise) สามารถทำให้ผู้ที่สัมพันธ์ด้วยเข้าใจได้รวบรัดชัดเจน เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสารทั้งการใช้ภาษาพูด และภาษาเขียนนอกจากนี้ การปฏิบัติหน้าที่การงานใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติด้วยความชัดเจนโปร่งใส ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนของราชการ

๗) เป็นคนเปิดเผย (Being Open) คือ เป็นคนที่ไม่ทำตัวลึกลับเจ้าเล่ห์ ไม่หน้าไหว้หลังหลอก เต็มใจเปิดเผยให้ผู้อื่นรับรู้ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจการกระทำของตนเสมอ

๘) เป็นผู้มีความอดทน (Being Patient) เป็นผู้มีความเพียรพยายาม หรือ ขยันขันแข็งสำหรับครูต้องมีคุณสมบัติข้อนี้มากเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะอดทนในเรื่องอื่น ๆ แล้ว ยังต้องอดทนต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของศิษย์อีกด้วย

๙) เป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Role Model) ครูเป็นบุคคลที่ต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์และสังคม ศิษย์ต้องมีแบบอย่างที่ดีต้องดีงาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

๑๐) เป็นผู้สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปปฏิบัติได้ (Being Able to Relate Theory to Practice) การนำเอาความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพนั้นบางครั้งสภาพการณ์จริงไม่เหมือนกับทฤษฎีที่เรียกมา ครูต้องสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

๑๑) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self Confident) การกล้าตัดสินใจโดยสามารถเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือ วิธีการที่ดีที่สุดในการกระทำต่าง ๆ ครูต้องสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสอนให้มากที่สุด ครูต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนสอนด้วย

^๑ เฮสซง และวีคส์ (Hessong and Weeks), Introduction to Education, (New York: Mcmilland Publishing, 1987) อ้างอิงใน ธีรศักดิ์ อัครบรร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖ – ๖๗.

๑๒) เป็นผู้มีความสามารถในการศิลปะวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified) ครูที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้ และความสามารถในวิทยาการอื่น ๆ ด้วย ความรู้พิเศษเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่จะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูอาจจะต้องใช้เพื่อช่วยให้งานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ความรู้พิเศษ เช่น ความสามารถทางเครื่องดนตรีกลไก ความรู้ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ความสามารถทางงานศิลปะ เป็นต้น

๑๓) เป็นผู้แต่งกายเหมาะสม และมีสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ดี (Being Well Groomed and Having Personal Hygiene) ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย และสะอาดอยู่เสมอ สวมใส่เสื้อผ้าถูกกาลเทศะเหมาะสมกับความเป็นครู หรือ แต่งกายตามรูปแบบที่ทางสถานศึกษากำหนด นอกจากนี้ อนามัยส่วนบุคคลของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งสุขภาพทางร่างกาย

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความประพฤติที่พึงประสงค์ของแต่ละคน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนควรบำเพ็ญให้มีขึ้นในชีวิตพระพุทธศาสนาทรงเน้นให้สาวกบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และคนอื่นที่เกี่ยวข้อง “ตลอดจนสภาพสังคม สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งยังจะเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพแก่ส่วนรวมด้วย”

๒.๒.๕ คุณลักษณะของพระสอนศีลธรรม

คุณลักษณะของพระสอนศีลธรรม คือ เครื่องหมายและศักดิ์ศรีของความเป็นพระสงฆ์ที่เป็นหนึ่งในสามรัตนะ เป็นตัวแทนของสถาบันพุทธศาสนามีหน้าที่สั่งสอนศาสนิกชนทั้งหลายโดยการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ได้เดินทางไปในสถานบันการศึกษาระดับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ตรงที่ว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่นักเรียนสามารถรับรู้และเรียนรู้ได้เรียนรู้ปฏิบัติตามในเรื่องของหลักธรรม เพราะพระสงฆ์จะนำหลักคุณธรรมหรือศีลธรรมที่ถูกต้อง ดังนั้นหน้าที่และคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรม จึงหมายถึง พระสงฆ์ผู้ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและมีความเข้าใจอันถูกต้องตามหลักศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีหน้าที่สิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีงามของความรู้ในทางศาสนาพุทธของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สำหรับหน้าที่ประจำตัวของพระสงฆ์ที่เป็นพระสอนศีลธรรมที่ดี มีนักวิชาการ ได้กล่าวดังนี้

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงมีความว่า^{๒๒} ผู้สอนที่ดีมีคุณภาพนั้นจะต้องเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ฟังเป็นอันดับแรก ผู้สอนจะต้องเป็นมิตรที่ดีต่อผู้เรียนต้องมีความกรุณาต่อผู้เรียนเป็นพื้นฐานก่อน จึงจะอบรมสั่งสอนถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้และผู้เรียนก็ต้องมีความเคารพยำเกรงต่อผู้สอน โดยถือว่าเป็นครูอาจารย์ผู้ให้ความรู้ หากผู้สอนต้องการอยากจะเป็นครูที่ดีจะต้องมีองค์คุณแห่งกัลยาณมิตร ๗ ประการประจำใจ

๑. ปิโย เป็นคนที่น่ารัก คือ สร้างความสนิทสนมเป็นกันเองต่อผู้เรียน สามารถเข้าไปนั่งในจิตใจของผู้เรียนได้ ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าใกล้ เพื่อเข้าไปปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ได้

๒. ครุ เป็นคนที่น่าเคารพ คือ มีความประพฤติดีงาม สมควรที่จะปฏิบัติตามเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้เกิดศรัทธาน่ากราบไหว้บูชา ทำให้เกิดความวางใจเมื่อเข้าใกล้

^{๒๒} อัง. สุตตก (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๓. ภาวนีโย เป็นคนที่น่ายกย่อง เป็นผู้ทรงภูมิปัญญา มีความรู้ความสามารถหลาย ๆ ด้าน ทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตัวครูผู้สอนและอย่างเอาอย่าง

๔. วัตตะ รุจักพุต คือ ใช้คำพูดชี้แจงยกเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจได้แจ่มแจ้งสิ้นความสงสัย ให้ความสนใจคอยแนะนำว่ากล่าวตักเตือนชี้แนะ และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดี

๕. วัจะนักรชะโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากศิษย์หรือแม้กระทั่งคำด่า คำสบประมาท ที่เป็นคำหยาบคาย หรืออดทนต่อคำชักถาม ไม่แสดงอาการเสียอารมณ์ ไม่เบื่อหน่ายในการที่จะตอบปัญหา

๖. คัมภีรญาณจะ กะถัง กัตตา มีความสามารถอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ และเรื่องที่ยากก็สามารถอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น มีความรอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เป็นอย่างดีไม่ติดขัดในปัญหา

๗. โน จัมภูนาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำศิษย์ไปในทางที่เสียหาย ครูที่ดีจะไม่ชักจูงศิษย์ทางเสื่อมเสีย ไม่ให้ออกนอกทางของพระพุทธศาสนา และตัวครูเองก็ต้องประพฤติพระสงฆ์ที่เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น เพื่อให้นักเรียนได้รู้และได้เข้าใจในศาสตร์และศิลป์หลักธรรม ที่พระสอนศีลธรรมมอบให้ในมุมมองของนักเรียนหรือพระผู้สอนโดยเฉพาะทางหนึ่งทางใดก็ดีเมื่อพบเห็น คือต้องมีบุคลิกภาพทางกายทางวาจาและจิตใจที่ดีในสายตาของครูและนักเรียน และสำหรับพระสอนศีลธรรม เมื่อพบนักเรียนในห้องเรียนหรือในช่วงโมงเรียนจะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นและความมั่นใจได้ สร้างศรัทธาแรงใจแก่ผู้พบเห็น และพระสอนศีลธรรมต้องมีบุคลิกภาพที่สำคัญของ “ครูพระ” อยู่ ๔ ด้านคือ^{๖๓}

๑. บุคลิกภาพทางกาย

๒. บุคลิกภาพทางอารมณ์

๓. บุคลิกภาพทางสังคม

๔. บุคลิกภาพทางสติปัญญา

บุคลิกภาพที่สำคัญของครูพระสอนศีลธรรมจากความสำเร็จใน ๔ ประเภทที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้น จะต้องมียอดประกอบความงามของครูพระสอนศีลธรรมที่จะช่วยให้ครูพระดูดีในสายตาของนักเรียนที่เข้าไปสอนอีกประเภทหนึ่ง คือความงาม ๔ อย่าง ดังนี้^{๖๔}

๑. ความงามร่างกายต้องตา

๒. ความงามวาจาต้องใจ

๓. ความงามภายในยอดเยี่ยม

๔. ความงามเปี่ยมด้วยความรู้

๒.๒.๖ ลีลาการสอน

เมื่อมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธรเจ้าแต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง^{๖๕} ดังนี้

๑. สันทิสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

^{๖๓} สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร:นสาสน์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๐๔.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๙.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า

๒. สมาทปนา จุงใจให้เห็นจริงด้วย ขวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วกกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่น และย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติจากถูกเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้ง จุงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือซี้ด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

ได้สรุปว่า การสอนของพระพุทธเจ้า ให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง ขวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่น และย่อท้อต่อความเหนื่อยยากฝึกปฏิบัติมารยาทของชาวพุทธศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

มนุษย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันต้องการให้ชุมชนตน หรือ ผู้ที่อยู่กับตนเป็นคนที่มีความดีงามทั้งทางกาย ใจ สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ไม่มีใครเลยที่จะปฏิเสธว่าความดีงามของสังคมทั้งหลายเกิดได้เพราะคนในสังคมเป็นตัวชี้หน้า และตัวชี้หน้าของคนว่าคนนี้เป็นบุคคลที่ชุมชนคาดหวังหรือมีพฤติกรรมตามที่สังคมชุมชนคาดหวังหรือไม่คุณลักษณะที่เกิดขึ้นจากภายใน (มโนธรรม) ของคนนั้นเป็นเครื่องชี้วัดต่างหาก จริยธรรมเป็นคุณลักษณะสำคัญที่เป็นชี้วัดตัวบุคคลได้ทางหนึ่งที่ยังมีความสำคัญต่อคนทุกสังคม

๒.๓.๑ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม แยกออกเป็น ๒ คำคือ จริย กับ ธรรม คำว่า จริย หมายถึงความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ และคำว่า ธรรม หมายถึง หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ คุณงามความดี ดังนั้น จริยธรรม จึงหมายถึง หลักคำสอนของศาสนาที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือ คุณงามความดีที่ควรปฏิบัติ หรือแนวทางที่ควรประพฤติพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยามของคำว่า จริยธรรมคือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ,ศีลธรรม, กฎศีลธรรม

พระธรรมปิฎก (ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านสังคม อารมณ์ ด้านจิตด้านปัญญา การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีล ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจคุณธรรมภายใน หรือคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญาความคิด เหตุผล ความรู้เท่าทันความจริง ท่านเรียกว่า จริยธรรมทั้งสิ้น^{๖๖}

^{๖๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒-๑๓.

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ความหมายของ จริยธรรมว่า เป็นหลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน^{๖๗}

พนัส หันนาคินทร์ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึงความประพฤติที่สังคมมุ่งหวัง ความดีงามในความประพฤติ เป็นมโนธรรมที่สมาชิกของสังคมจะต้องประพฤติ^{๖๘}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าดีงามและถูกต้อง ในฐานะที่มนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมมีความสัมพันธ์กันทั้งในการสร้างสรรค์และทำลาย”^{๖๙}

วคิน อินทสระ ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่า หมายถึง “ความประพฤติการกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สมบูรณ์เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล”^{๗๐}

นกก จันทรขจร ได้กล่าวความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม หมายถึงการประพฤติถูกต้องตามคุณลักษณะของพลเมืองดี มีคุณภาพบุคลิกลักษณะอุปนิสัยและความประพฤติที่ดี มีศีลธรรมตามความต้องการ และความจำเป็นของประเทศชาติ”^{๗๑}

ลักษณะโดยทั่วไปจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าจริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธกำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั้นหมายความว่า^{๗๒} ได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติอย่างนั้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจริยธรรมจะอิงพระพุทธศาสนาอย่างเดียว แท้จริงแล้วจริยธรรมยังหยั่งรากอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอีกด้วย^{๗๓}

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและความผาสุกแก่สังคม และจริยธรรมคือความเจริญแห่งจิตของมนุษย์ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั้น ๆ นอกจากจริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของศาสนาปรัชญา และขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว จริยธรรมที่เกิดขึ้นย่อมประกอบด้วย^{๗๔}

^{๖๗}วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือสังคมศึกษารายวิชา ส.๔๐๒,(กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

^{๖๘}พนัส หันนาคินทร์, การสอนค่านิยมและจริยธรรม , ๒๕๒๓, หน้า ๑๙.

^{๖๙}บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอ พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๖๘.

^{๗๐}วคิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘), หน้า ๗.

^{๗๑}นกก จันทรขจร, ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๘.

^{๗๒}สุริยา จารยะพันธ์, “ความคาดหวังของคณะกรรมการร่างจรรยาบรรณ ผู้ปกครอง และนักเรียนต่อจริยธรรมที่สำคัญสำหรับครู”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๗, หน้า ๑๓.

^{๗๓}ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และปรานอม รอดคำดี, ความรู้คู่คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๖.

^{๗๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๗๘.

๑. ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรม เช่น ถ้ามีความเชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยการเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมก็จะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์ไม่ให้เอาเปรียบกัน

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุด คือความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น ชาวพุทธมหายานบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าวิถีชีวิตเช่นนั้นช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ที่ชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อพาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดว่า แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัตินี้เท่านั้นเป็นจริยธรรม ที่แท้จริงจริยธรรมยังประกอบด้วยสิ่งอื่นอีก

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกละการปฏิบัติผิด เหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตามหลักจริยธรรมหรือศีลธรรมการพัฒนาทางจริยธรรมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน พอจะแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มคือ พวกหนึ่งเห็นว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมโดยตั้งพื้นฐานไว้ว่าคนเรานั้นไม่ได้ดี หรือชั่วมาแต่กำเนิด จิตอยู่ในสภาวะกลาง ๆ พร้อมที่จะได้รับการตกแต่งทั้งในแง่บวกและแง่ลบภายในสภาพแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ ไม่ว่าดีหรือเลวจะเป็นเงื่อนไขปัจจัยผลักดันให้ใจผู้นั้นเป็นคนดี หรือ เลว (ชั่ว) พุดง่าย ๆ ว่า จิตใจเขาบริสุทธิ์มาแต่กำเนิด เมื่อเติบโตขึ้น ลักษณะของจริยธรรมของเขาเริ่มสำแดงตัวเด่นชัด พัฒนาการไปตามวิถีทางที่ดีขึ้น ส่วนอีกทางหนึ่งเห็นว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของบุคคลเป็นไปตามขั้นตอนเป็นลำดับขั้นที่แน่นอนตายตัว แนวคิดนี้เป็นของ Piaget และ Kohlberg ซึ่งเปรียบเทียบกับหลักพระพุทธศาสนา ดวงเดือน พันธมนาวิน ได้อ้างทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของ Piaget ว่ามีการพัฒนาทางจริยธรรม ๓ ขั้น คือ

๑) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ เด็กชั้นนี้ยังไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีความต้องการทางกายภาพ ต้องการการตอบสนองความอยากได้ โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ เมื่อพูดได้จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

๒) ขึ้นยี่ดคำสั่ง เด็กอายุ ๒-๘ ขวบ จะเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนจะต้องทำ

๓) ขึ้นยี่ดหลักแห่งตน เด็กอายุ ๘-๑๐ ปี มีการพัฒนาทางสติปัญญา และประสบการณ์เพิ่มขึ้น การยี่ดคำสั่ง หรือการเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะกลายเป็นความคิดเชื่อมโยงทางเหตุผล ความเป็นไปได้^{๗๕} และความเป็นไปไม่ได้ ความถูกต้องยุติธรรม

พระเทพกวี (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม และการใช้ปัญญาในการพัฒนาจริยธรรม^{๗๖} ดังนี้

๑) ปรีโฆสยะ หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายนอกในที่นี้เน้น ภายนอกมิตร คือผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ตลอดถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูลแก่การ

^{๗๕}บุญเชื้อ อินทวรัตน์, อ้างใน จริยธรรมกับชีวิต, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๗๖}พระเทพกวี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๖๒๒-๖๒๓.

ปลูกฝังจริยธรรมเด็กที่มี โปรดโหมชะที่ตีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

๒) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การรู้จักใช้วิจารณ์ญาณปัญญา พิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดที่ ถูกวิธีรู้จักคิดคือคิดแยกแยะ และสืบสาวต้นตอตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่าง ๆ กล่าวคือเป็นคนคิดแก้ปัญหาเป็น

สรุปได้ว่า จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความประพฤติที่พึงประสงค์ของแต่ละคน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนควรบำเพ็ญให้มีขึ้นในชีวิต พระพุทธศาสนาทรงเน้นให้สาวกบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และคนอื่นที่เกี่ยวข้อง “ตลอดจนสภาพสังคม สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งยังจะเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพแก่ส่วนรวมด้วย”

๒.๓.๒ ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสภาพแวดล้อมตลอดจนการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดภาวะการแข่งขันขึ้นก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ของประชาชน ดังนั้น การพัฒนาคนในภาวะที่สังคมเศรษฐกิจและการเมืองมีแต่การแข่งขันกันจึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ ด้วยทั้งนี้เพื่อให้เกิดการต้านกับสังคมในปัจจุบันมิเช่นนั้นคนก็จะคล้อยตามไปกับกระแสสังคมอุตสาหกรรมและระบบทุนนิยมจนลืมคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามของเราไปในการแก้ปัญหาให้พลเมืองมีจริยธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้นคือการให้การศึกษาแก่พลเมืองนั่นเองเพราะการให้การศึกษานอกจากจะฝึกทักษะแล้วยังเป็นการสอนจริยธรรมด้วยกล่าวคือกระบวนการในการจัดการศึกษาจะครอบคลุมถึงการเลือกค่านิยมและการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วยนอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดีเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

รัฐบาลได้เห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาด้านคุณธรรมและจริยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ^{๗๗}

โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอและดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ประพฤติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาและปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์จึงกล่าวได้ว่าจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพดังนั้นสถานศึกษาทุกแห่งจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้กับเยาวชนของชาติซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้าให้มีความประพฤติดีและประพฤติตนอย่างเหมาะสมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป^{๗๘}

^{๗๗} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรมระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๗๘} จิตรประสงค์ ชาวเจริญ, “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (สาขาวิชารัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

๒.๓.๓ องค์ประกอบของจริยธรรม

จริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและความพอใจของสังคมนั้นและได้มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ดังนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่ามี ๓ ประการคือ^{๗๙}

๑. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) ได้แก่ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงามโดยกระบวนการความคิด

๒. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) ได้แก่ความพึงพอใจศรัทธาเลื่อมใสเกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

๓. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำหรือกระทำผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างกันเชื่อว่าอิทธิพลส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการกระทำนั้นมาจากส่วนประกอบทั้ง ๒ ประการข้างต้นและในบางส่วนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่นลักษณะทางจิตวิทยาบางประการของบุคคลนั้น ๆ หรือความรุนแรงบีบคั้นสถานการณ์ที่รุมเร้าบุคคลนั้นอีกด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม สามารถจำแนกออกเป็น ๓ องค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้^{๘๐}

๑. องค์ประกอบทางด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) หมายถึงส่วนที่เก็บสะสมความรู้ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมและเป็นส่วนที่จะประเมินหรือตัดสินว่าพฤติกรรมใดดีถูกควรทำและพฤติกรรมใดไม่ดีผิดไม่ควรทำได้แก่ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และการตัดสินทางจริยธรรม (Moral Judgment)

๒. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Component) หมายถึงความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่ามีความพอใจชอบหรือไม่ชอบได้แก่เจตคติทาง จริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

๓. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาทั้งต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่าดีหรือไม่ดีถูกหรือผิดสมควรหรือไม่สมควรได้แก่ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Act) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

^{๗๙} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๓๔.

^{๘๐} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, การพัฒนาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔), หน้า ๕-๖.

ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม แบ่งลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลออกเป็น ๔ ลักษณะสรุปได้ดังนี้^{๑๑}

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคมว่าสิ่งใดควรกระทำและสิ่งใดไม่ควรกระทำซึ่งสมาชิกในสังคมต้องเรียนรู้

๒. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะหรือพฤติกรรมนั้น ๆ

๓. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับและต้องการ เช่น ความซื่อสัตย์การไม่เอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น

๔. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลสามารถใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งดีและชั่วได้ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม เป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้^{๑๒}

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งสังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจย่อมเดือดร้อนระส่ำระสายขาดผู้นำผู้ตามขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติการหย่อนระเบียบวินัยทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคลชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่นบุคคลจึงควรปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) เป็นการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมที่ดำรงมีวัฒนธรรมอันแสดงถึงควมมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขในระเบียบวินัยและสังคมของตนเป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระสามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรม

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่ามี ๔ องค์ประกอบโดยสรุปดังนี้^{๑๓}

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรมในการยึดถือแห่งความดีว่าเป็นอย่างไรเช่นเชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวระบบสังคมก็จะเป็นไปในลักษณะห้ามการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุดซึ่งจะให้ความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรมเช่นการทำจิตใจให้แจ่มใสทำให้ผ่องแผ้วหรือความเป็นพระพุทธรเจ้าเป็นอุดมคติของบุคคลในสังคม

^{๑๑}ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๒๕ – ๒๗.

^{๑๒}ประกาศรี สืออำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๑๓}ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, ความรู้คู่คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๑๒.

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตซึ่งจะชี้แนะว่าควรทำอย่างไรที่จะทำให้ชีวิตสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดคือทางซึ่งแนะนำการใดควรหรือไม่ควรกระทำเพื่อเป็นทางไปสู่ความดี

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกการปฏิบัติที่มีชอบทำให้คนดำเนินตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรมมี ๓ ประการคือ

(๑) ผลประโยชน์ส่วนตนอันเป็นเหตุจูงใจให้ทำความดีมีจริยธรรมเช่น การที่ไม่อยากถูกลงโทษหรือถูกตำหนิจากบุคคลหรือสังคมหรือหวังผลตอบแทนความดีสู่ตนเช่นหวังขึ้นสวรรค์ในภายภาคหน้า

(๒) การปฏิบัติตนจนเป็นกิจนิสัยหรือความศรัทธาตามระเบียบปฏิบัติในหลักธรรมที่นับถือ เช่นพฤติกรรมที่ถูกฝึกปฏิบัติที่ติดมาตั้งแต่เด็ก

(๓) ความเป็นผู้มีน้ำใจต่อผู้อื่นหรือเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ

จากการค้นคว้าเอกสารเรื่ององค์ประกอบของจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรมนั้นสามารถแบ่งแยกได้หลายประเภทตามลักษณะการแบ่งของแต่ละบุคคลแต่ องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดจริยธรรมขึ้นมาได้มีหลายองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นความรู้เชิงจริยธรรม ทักษะคิดเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรมหรือเหตุผลเชิงจริยธรรมล้วนแล้วแต่หล่อหลอมให้เกิดจริยธรรมขึ้นทั้งสิ้น

๒.๓.๔ ลักษณะทางจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสารลักษณะทางจริยธรรมได้มีผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ไว้ จึงได้นำเสนอโดยแยกเป็นประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดหมวดหมู่จริยธรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้ง ๓ ด้านคือ^{๘๔}

๑. ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและชีวภาพ

๒. ชีวิตทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการปกครองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

๓. ชีวิตส่วนตัว

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือคุณลักษณะของจริยธรรมไว้ ๔ ประการพอสรุปได้ดังนี้^{๘๕}

๑. ความรู้เชิงจริยธรรมหมายถึงการที่บุคคลมีความรู้ในสังคมของตนนั้นยอมรับหรือไม่ยอมรับการกระทำชนิดใดอันเป็นเครื่องกำหนดว่าการกระทำชนิดใดเป็นสิ่งที่ควรกระทำการกระทำชนิดใดไม่สมควรงดเว้นความรู้เชิงจริยธรรมที่มีในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับอายุและระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เด็กเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดโดยเฉพาะในช่วงอายุ ๒ – ๑๐ ปีบุคคลจะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

๒. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบ หรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด จะรวมถึงการมีความรู้สึกในเรื่องจริยธรรมเข้า

^{๘๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, จริยธรรมในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔.

^{๘๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, การพัฒนาจริยธรรม, หน้า ๕-๖.

ด้วยกันเจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นแต่สำหรับบุคคลบางคนในสภาพการณ์ปกติอาจจะมีเจตคติที่แตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมได้ นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ด้วย

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรมหมายถึงการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกหรือไม่เลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงมูลเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคลโดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางอารมณ์ด้วย

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมหมายถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น ๆ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งคนในสังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่ากระทำที่ดีหรือเลวนั้นจะส่งผลต่อความสงบสุขของบุคคลและสังคมโดยตรง

แสง จันทร์งาม ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมไว้อย่างกว้าง ๆ เป็น ๓ ประเภท คือ^{๔๖}

๑. ประเภทสร้างความเจริญแก่ตนเองเช่นความขยันขันแข็งความอดทน ความรู้จักพึ่งตนเอง

๒. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเช่นความมีไมตรีจิต มิตรภาพความสุภาพอ่อนโยน

๓. องค์ประกอบด้านจริยธรรมการแสดงออก (Moral Conduct) เช่นการปฏิบัติตามศีล ๕ ซึ่งเชื่อว่าโดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องมาจากอิทธิพลขององค์ประกอบทั้ง ๒ ประการที่กล่าวมาแล้วแต่อาจมีการกระทำบางอย่างซึ่งตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ยั่วยัปปับคั้นให้บุคคลนั้นต้องกระทำและตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคลด้วยผู้ที่มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมชนะสิ่งยั่วยุดได้

ลักษณะทางจริยธรรมดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าจริยธรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรมอยู่เสมอซึ่งจริยธรรมได้ครอบคลุมแนวทางการใช้ชีวิตอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นชีวิตที่เกี่ยวข้องกับโลกภายนอกและชีวภาพชีวิตทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการปกครองและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือแม้กระทั่งชีวิตส่วนตัว ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นกรอบที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม

๒.๔.๑ การพัฒนาจริยธรรม

จากการศึกษาวิวัฒนาการของจริยธรรมจะเห็นได้ว่าพัฒนาการของการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม โดยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่สำคัญ ดังนี้

^{๔๖}แสง จันทร์งาม, การสอนจริยธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่าจริยธรรม คือการนำความรู้ในความจริง หรือกฎของธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๘๗}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีกว่า Ethos คือ Habit นั่นคือนิสัย ดังนั้น จริยธรรม และ จริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยตามทฤษฎีของชาว กรีก กล่าวว่า คนเราเกิดมาเหมือนผ้าขาวแล้วมาฝึกกันโดยต้องทาบ่อยๆ ทำ ซ้ำๆ จนเป็นนิสัย แล้วจะ กลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มจากภายนอกเข้าไปสู่ภายใน เป็นลักษณะนิสัย เป็นคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ฉะนั้นการทำดีต้องทาบ่อยๆ จนเป็นนิสัย^{๘๘}

ภิญโญ สาร กล่าวว่า การพัฒนาจริยธรรม คือ การสร้างสรรค์หลักการอันเป็นคุณความดีที่ควรประพฤติมีหลักการสำคัญย่อๆ ๘ ประการของวิถีประชาธิปไตย คือ^{๘๙}

๑. เอาเหตุและความรู้จากประสบการณ์เป็นหลักในการดำเนินชีวิต
๒. ให้ความสำคัญแก่เอกชนพร้อมกับเคารพมติมหาชน
๓. ถือว่ารัฐเป็นเพียงเครื่องมือรับใช้ประชาชน ไม่ใช่รัฐเป็นนาย ประชาชนเป็นทาส
๔. ใช้ความสมัครใจเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่การบีบบังคับหรือบังคับ
๕. เคารพกฎหมายและยึดหลักกฎหมายเป็นแนวทางดำเนินชีวิต
๖. ถือว่า วิธีการมีความสำคัญมากไม่น้อยกว่าผลสำเร็จขั้นปลายของงาน
๗. ให้โอกาสทุกคนอภิปรายแสดงความคิดเห็นก่อนที่จะให้เขาตกลงใจทำอะไรก็ตาม
๘. เคารพในหลักการแห่งความเสมอภาคอย่างน้อยในขั้นมูลฐานของมนุษย์ทั้งมวล

การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของ โคลเบิร์ก เขามีความเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาไปตามวุฒิภาวะของคน ซึ่งพบว่า จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามวุฒิภาวะมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาและระดับการศึกษาจะช่วยนักการศึกษาอย่างมาก ที่จะจัดเนื้อหาวิชาจริยธรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก ฉะนั้นการสอนจริยธรรมในโรงเรียนจึงควรจัดในระบบหลักสูตรต่อเนื่อง ตามแนวคิดของบรูเนอร์ นักจิตวิทยาปัญญานิยมอีกผู้หนึ่งด้วย วิธีการสอนจริยธรรมในโรงเรียนจะช่วยปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทยให้แน่นหนาได้มั่นคงเหมือนรากแก้วของต้นไม้^{๙๐}

๒.๔.๒ วิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

จากแนวคิดและหลักการของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามที่นักวิชาการได้วิจัย ได้กล่าวไว้มีรายละเอียดดังนี้

^{๘๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๘๘}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

^{๘๙}ภิญโญ สาร, วิถีประชาธิปไตยกับการพัฒนาจริยธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพฯ: cursaladprua, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^{๙๐}พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบิร์ก, (วารสารครุศาสตร์ ๑๑: เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๒๖), หน้า ๗ – ๑๓.

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควรตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน จะยกภาระให้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ แนวทางวิธีการตลอดจนหัวข้อธรรมดังนี้^{๔๑}

๑. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่างๆอยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่างๆต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบวินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับการรักจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองน้อยกว่า เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อพึง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อายเก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื่อฟังไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักผิดชอบชั่วดีและอายเมื่อทำผิด

๒. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓. เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนๆ ได้โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้นี้รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

๔. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียนนักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังอาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนาได้ด้วย

๖. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่างๆในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่พึงปรารถนาของครูอาจารย์ การเรียนการ

^{๔๑}ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๗๘-๗๙.

สอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษาโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้ทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้ วีดิทัศน์ ภาพยนต์ แออบันทิกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์ การอธิบาย การเทศนา การตกแต่ง การสนทนาการยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไข และการวิจารณ์ข้อบกพร่อง

สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน ในโรงเรียนควรปลูกฝังในด้านวิชาการ การเรียนการสอน และการอบรมจริยศึกษาที่ดึงมาของวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ตั้งแต่ต้นมา ทางกายก็ดี วาจาและจิตใจก็ดี ขณะที่นอกโรงเรียนควรปลูกฝังพื้นฐานด้านชีวิตและสังคมจะช่วยให้เด็กเป็นผู้นับถือคุณธรรมจริยธรรมอย่างครบถ้วน

๒.๔.๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สมิต สัจฉกร ได้กล่าวถึง กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถิพุทธ มีดังนี้

๑) หลักการ กระบวนการพัฒนาผู้เรียนคือการจัดการกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดมีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน ไปพร้อมๆ กัน

๒) หลักคิด การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธคือ กระบวนการพัฒนา การเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดูฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ให้ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

๓) หลักทำ ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้นครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการหลักคิดข้างต้นโดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้ เป็นแนวทาง ๔ ลักษณะ^{๑๒} คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรกิจกรรมประจำวัน/ ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมพิเศษอื่นๆ

๑. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะประภวามารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา / สอบธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน^{๑๓}

๒. กิจกรรมประจำวัน/ ประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา และสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน

^{๑๒} สมิต สัจฉกร, การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ, หน้า ๔๐-๔๒.

^{๑๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถิพุทธ, หน้า ๙๖.

๓. กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน ประกอบด้วย กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหาร ก่อนการรับประทานอาหารกิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกากว่า ไม่ดั่ง ไม่โกหก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร กิจกรรมนั่งสมาธิ ๑ นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)^{๔๕}

๔. กิจกรรมก่อนเลิกเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ

๕. กิจกรรมประจำสัปดาห์ ประกอบด้วย กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด)^{๔๕}

๖. กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถียุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชาวันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๖.๑ กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกิจกรรม เช่น ทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษา ฟังพระเทศนา (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม) เวียนเทียนที่วัด หรือในสถานศึกษา

๖.๒ หล่อเทียนพรรษา และร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนแห่เทียนพรรษา

๖.๓ สถานศึกษาจัดบรรยายภาควิชาวันสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลืองเชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)

๗. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวีเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมათานศีลในวันพระกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยาอาวรณ์หวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา กิจกรรมต้นไม้อธิฐานกิจกรรมอบรมธรรมะ ๕ นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง) และกิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา^{๔๖}

ก. สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนวิถียุทธในโรงเรียนบ้านโนนม่วง จากการสัมภาษณ์พระอาสาสอนศีลธรรม สรุปได้ดังนี้

๑) สภาพปัญหาด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหามากเกินไปทำให้สอนไม่ทัน เนื้อหาหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน เนื้อวิชาหลักสูตรกว้างเกินไปจึงเป็นปัญหา

^{๔๕}อดิสร จันทรสุข, การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถียุทธ,(กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๓๕-๔๐.

^{๔๕}สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, การศึกษาของคนไทยในอดีตนั้นคนไทยมีฐานการศึกษาด้วยการใช้หลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐-๑๕.

^{๔๖}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถียุทธ , หน้า ๙๗ – ๑๐๐.

ต่อการเตรียมการสอน ผู้สอนกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่สัมพันธ์กับความต้องการของผู้เรียน จุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่คำนึงถึงความพร้อมด้านวัสดุ/อุปกรณ์/อาคารสถานที่/แหล่งการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ยังไม่เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของนักเรียนและท้องถิ่น ขาดสื่อการสอนที่เหมาะสม^{๙๗}

๒) สภาพปัญหาในการทำแผนการสอนของครูผู้สอน การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาเพื่อทำแผนการสอนยังไม่ชัดเจน คู่มือที่ใช้ในการประกอบการทำแผนการสอนมีน้อย แผนการสอนที่กำหนดเอาไว้ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาเท่าที่ควร การวิเคราะห์ความมุ่งหมายของหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อทำแผนการสอน แผนการสอนยังไม่สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแผนการสอนและคู่มือครูมีไม่เพียงพอ แผนการสอนส่วนใหญ่เน้นความจำมากกว่าทักษะจึงทำให้กระบวนการเรียนการสอนยังไม่ชัดเจน

๓) สภาพปัญหาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนามีน้อย การนำเข้าสู่บทเรียนยังไม่ดีพอ มีเวลาในการศึกษาให้รู้จริงและปฏิบัติจริงในแผนการสอนน้อยและการเรียนการสอนน้อยเกินไป มีการไปสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนจากการไปเยี่ยมที่บ้านน้อย ขาดการจัดกิจกรรมเสริมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา^{๙๘}

๔) สภาพปัญหาในด้านวัดผลประเมินผลของพระอาสาสอนศีลธรรม มีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะฝึกและหลังฝึกสมาธิมีน้อย มีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนน้อย และมีเวลาในการสัมภาษณ์พูดคุยกันอย่างไม่ใกล้ชิดกับผู้เรียนน้อย

ข. สภาพปัญหาด้านผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษา ควรวางแผนการนิเทศให้เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีการจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศของสถานศึกษาให้ถูกต้องครบถ้วนและสามารถเรียกใช้ข้อมูลทันกับความต้องการ โดยใช้ระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์เป็นข้อมูลจัดเก็บรักษา และควรมีการนำผลข้อมูลและการประเมินผลไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงานในปีต่อไป นอกจากนั้น ผู้บริหารควรระดมทรัพยากรการศึกษาจากแหล่งต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย จัดระบบดูแลนักเรียนให้มีความเข้มแข็งโดยร่วมมือกับชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ผู้ปกครอง เพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่อาศัยอยู่กับญาติผู้สูงอายุ หรืออาศัยอยู่ตามลำพัง ควรสร้างระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้เข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง^{๙๙}

ค. สภาพปัญหาด้านผู้เรียนพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ภาษาต่างประเทศให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยใช้สื่อเทคโนโลยี และกระบวนการสอนที่บูรณาการในทุกกลุ่มสาระที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมและมีความเป็นอิสระในการแสดงออกภายในกรอบกติกา หรือทำงานอย่างมีอิสระ ไม่กำหนดรูปแบบ เช่นกลุ่มสาระศิลปะ กลุ่ม

^{๙๗} พระสถิต มหาลาโภ(ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙.

^{๙๘} สุรศักดิ์ บึงบาง, “ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาด้านวินัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสถานศึกษาของรัฐและเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๔๔-๔๕.

สาระสุขศึกษาและพลศึกษา หรือบูรณาการในทุกกลุ่มสาระ นำผู้เรียนไปเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในและนอกสถานศึกษา หรือโดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาช่วยเสริมประสบการณ์และมุ่งอนุรักษ์ทั้งวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สรุปได้ว่า ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ก็คือการจัดกิจกรรมที่เห็นความสำคัญแก่ผู้เรียนนั้นๆ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ได้มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนจึงมีการพัฒนาศักยภาพของตัวเองให้ได้มากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการของการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้

๒.๔.๔ ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน

หลักสูตรการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมแห่งความเป็นคนไทยในการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีสาระ ฉะนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อีกทั้งกระบวนการเรียนการสอนนี้ยังเป็นปัจจัยหลักสำหรับผู้เรียนในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันและอนาคต ซึ่งมีผู้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในมุมมองต่าง ๆ ดังนี้^{๑๐๐}

๑. ความหมายของกระบวนการเรียนการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ กล่าวว่า การวางแผนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนการสอน^{๑๐๑} เป็นการเตรียมการล่วงหน้าก่อนการสอนโดยใช้ข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้จากการดำเนินงานตามระบบการสอน

ทิศนา ขัมมณี ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึงการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้^{๑๐๒}

สมิตร คุณานุกร ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่างๆ^{๑๐๓}

สมาลี จันทรชลอ กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน (Learning) เป็นการดำเนินการหรือการจัดประสบการณ์ โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียน

^{๑๐๐} กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา (กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๑๐๑} ชัย ยงค์ พรหมวงศ์, กระบวนการสื่อสารการเรียนการสอน, (นนทบุรี: ขวนพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘๖.

^{๑๐๒} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๑๐๓} สมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๖.

เกิดการเรียนรู้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำ แผนการสอนเป็นอย่างดี และดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้^{๑๐๔}

สุพิศ บุญช่วงค์ ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนสอน หมายถึง กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งมีระบบกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมและมีการกำหนดแผนงานส่งเสริมการเรียนการสอนโดยผู้สอนและผู้เรียน^{๑๐๕}

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งองค์ประกอบการเรียนการสอนจะประกอบไปด้วย หลักสูตรวิธีการเรียนการสอนและการประเมิน^{๑๐๖}

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้เนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำ เป็นการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียน หรือการใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลที่เกิดการเรียนรู้

๒. ปัญหากระบวนการเรียนการสอน

วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวถึงปัญหาที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอนของผู้เรียนในมุมมองของนักจิตวิทยาการศึกษาโดยสรุปดังนี้^{๑๐๗}

๑) ครู อาจารย์ใช้วิธีการเรียนการสอนที่ไม่เหมาะสม จึงทำให้ผู้เรียนขาดความตั้งใจความมานะ ส่งผลในกระบวนการเรียนรู้ไม่พัฒนา

๒) ปัญหาส่วนตัวของผู้เรียน ปัญหาทางกายภาพ เช่น เด็กฟุ้งหรือมองเห็นได้ไม่ดีทำให้ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้

๓) ปัญหาปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน สภาพแวดล้อมของครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนมาก เด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่เข้มงวดมากเกินไป หรือปล่อยปะละเลย ไม่ฝึกให้เด็กมีวินัยในตัวเอง ครอบครัวที่อย่าร้าง พ่อแม่แยกกันอยู่หรือพ่อแม่ไปทำงานแดนไกล ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก ๆ มีปัญหาทางเศรษฐกิจมาก มักจะทำให้เด็กเครียดกังวลและเรียนไม่ได้ดี เมื่อเทียบกับเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ให้ความสนับสนุนให้กำลังใจโดยไม่ตัดสินลูกมากเกินไป เด็กกลุ่มหลังจะมีความมั่นใจ มีทัศนคติในทางและมีพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ที่ดีกว่า

๔) ปัญหาสภาพแวดล้อมด้านทัศนคติของชุมชนและสังคม ทัศนคติของครูผู้สอนชุมชนและสังคมต่อโรงเรียน หากมีทัศนคติทางลบก็จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไปในทางลบ

^{๑๐๔} สุมาลี จันทรชลอ, การวัดผลและประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๑๐๕} สุพิศ บุญช่วงค์, หลักการสอน, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบัน ราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^{๑๐๖} วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๑๐๗} วิทยากร เชียงกุล, จะแก้ปัญหาลูกไทยเรียนอ่อนได้อย่างไร.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.rsunews.net/Think%20TT59/SolveAProblemForEducationOfThaiChild.htm> [๒๗ ต.ค. ๒๕๕๔].

ผดุง อารยะวิญญู กล่าวไว้ว่า ความบกพร่องทางการเรียนการสอน ก่อให้เกิดปัญหาในการเรียนเนื่องจากเด็กไม่สามารถเรียนได้ดีเท่ากับเด็กปกติทั่วไป การค้นหาความบกพร่องของเด็กส่วนมากเป็นหน้าที่ของบุคลากรทางสาธารณสุข บุคลากรทางการศึกษาอาจจำแนกการรับรู้ไว้เพื่อจะได้หาทางจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปัญหาของเด็กต่อไป สาเหตุของความบกพร่องนี้อาจจำแนกได้ ดังนี้^{๑๐๘}

๑) อาจจะเป็นการได้รับบาดเจ็บก่อนคลอด ระหว่างคลอด หรือหลังคลอดก็ได้การบาดเจ็บนี้ทำให้ระบบประสาทส่วนกลางไม่สามารถทำงานได้เต็มที่

๒) กรรมพันธุ์ ง่ายวิจัยเป็นจำนวนมากระบุตรงกันว่าความบกพร่องทางการเรียนรู้บางอย่างสามารถถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเป็นรายกรณีพบว่าเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้บางคน อาจมีพี่น้องที่เกิดจากท้องเดียวกันมีปัญหาทางการเรียนรู้เช่นกันหรืออาจมีพ่อแม่ พี่ น้อง หรือญาติใกล้ชิดมีปัญหาทางการเรียนรู้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการอ่าน การเขียนและความเข้าใจ

๓) สิ่งแวดล้อม ในที่นี้ หมายถึง สาเหตุอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ได้รับการบาดเจ็บทางสมองและกรรมพันธุ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับเด็กภายหลังคลอด เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาในสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง เช่น การที่เด็กมีพัฒนาการทางร่างกายล่าช้าด้วยสาเหตุบางประการ หรือร่างกายได้รับสารบางประการอันเนื่องจากสภาพมลพิษในสิ่งแวดล้อม การขาดสารอาหารในวัยทารกและในวัยเด็ก การสอนที่ไม่มีประสิทธิภาพของครู ตลอดจนขาดโอกาสในการเรียนการศึกษา เป็นต้นแม้องค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมเหล่านี้จะไม่ใช่ว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดความบกพร่องทางการเรียนรู้โดยตรงแต่องค์ประกอบเหล่านี้อาจทำให้สภาพการเรียนรู้ของเด็กมีความบกพร่องมากยิ่งขึ้น

เบญจพร ปัญญา ได้กล่าวถึงเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนการสอนว่า อาจจะมีสาเหตุมาจากสมองทำงานผิดปกติเนื่องจากสาเหตุดังนี้^{๑๐๙}

๑) พยาธิสภาพของสมอง การศึกษาเด็กที่มีบาดแผลทางสมอง เช่น คลอดก่อนกำหนด ตัวเหลืองหลังคลอด ฯลฯ แต่มีสติปัญญาปกติ พบว่ามีปัญหาการอ่านร่วมด้วย

๒) ความผิดปกติของสมองซีกซ้าย โดยปกติสมองซีกซ้ายจะควบคุมการแสดงออกทางด้านภาษา และสมองซีกซ้ายจะมีขนาดโตกว่าซีกขวา แต่เด็ก LD (learning disability) สมองซีกซ้ายและซีกขวามีขนาดเท่ากัน และมีความผิดปกติอื่น ๆ ที่สมองซีกซ้ายด้วย

๓) ความผิดปกติของคลื่นสมอง LD (learning disability) จะมีคลื่นแอลฟาที่สมองซีกซ้ายมากกว่าเด็กปกติ

๔) กรรมพันธุ์ เด็กมีปัญหาการอ่าน บางรายมีความผิดปกติของโครโมโซมคู่ที่ ๑๕ และสมาชิกครอบครัวเคยเป็น LD (learning disability) โดยที่พ่อแม่มักเล่าว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ ตนเคยมีลักษณะคล้ายกัน

๕) พัฒนาการล่าช้า เดิมเชื่อว่าเด็ก LD (learning disability) มีผลจากพัฒนาการล่าช้า แต่ปัจจุบันไม่เชื่อเช่นนั้นเพราะเมื่อโตขึ้นไม่ได้หายจากโรคนี้

^{๑๐๘} ผดุง อารยะวิญญู, การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๗-๘.

^{๑๐๙} เบญจพร ปัญญา, คู่มือช่วยเหลือเด็กบกพร่องด้านการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ ได้กล่าวว่่านักวิจัยได้พยายามหาสาเหตุที่ชัดเจนโดยหวังว่าในอนาคตอาจจะป้องกันและอาจจะช่วยให้วินิจฉัยความบกพร่องทางการเรียนการสอนได้อย่างแม่นยำปัจจุบัน ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับโดยส่วนใหญ่คือ ความบกพร่องทางการเรียนการสอน มีรากฐานมาจากความผิดปกติของโครงสร้างและการทำงานของสมองหรือหลายๆ กรณีความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนคลอด และมีงานวิจัยทางพันธุกรรมได้ให้หลักฐานที่สรุปได้ว่า ความบกพร่องทางการเรียนการสอนโดยเฉพาะความบกพร่องทางการเรียนการสอนด้านการอ่านและความบกพร่องทางด้านคณิตศาสตร์นั้น อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม^{๑๑๐}

สรุปได้ว่า ปัญหากระบวนการเรียนการสอนนั้นประมวลได้ดังนี้ ครูใช้วิธีการเรียนการสอนที่ไม่เหมาะสมกับผู้เรียน ปัญหาทางกายภาพของผู้เรียน เช่น เด็กฟังหรือมองเห็นได้ไม่ดีอาจเป็นมาแต่กำเนิดหรือภายหลังก็ได้ทำให้ส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอน การได้รับบาดเจ็บทางสมอง ปัญหาทางกายภาพที่เกิดจากพันธุกรรม ปัญหาปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านสังคมและอารมณ์ของผู้เรียนสภาพแวดล้อมของครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียน และปัญหาสภาพแวดล้อมด้านทัศนคติของชุมชนและสังคม หากเป็นทัศนคติทางลบก็จะมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนในทางลบ การพัฒนาครูและบุคลากรไม่ต่อเนื่องทั่วถึง ระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่เข้มแข็งและบุคลากรขาดความชำนาญในวิชาสอน

๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม ได้กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน หรือที่เรียกว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนของผู้เรียนและวิธีการสอนของครู ซึ่งครูจะต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแล เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิต และมีทักษะในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรใหม่ จึงน่าจะมีหลักการและแนวปฏิบัติ ดังนี้^{๑๑๑}

- ๑) เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
- ๒) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าความรู้ได้แสดงความคิดอย่างอิสระสามารถสรุปและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มี
- ๓) นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงแหล่งข้อมูลหนึ่งจากหลายๆ แหล่งและเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน
- ๔) เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี
- ๕) เน้นวิธีการสอนจากการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบ
- ๖) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว
- ๗) ถือว่ากระบวนการเรียนรู้นี้มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาเพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพียงพอที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

^{๑๑๐} คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, การเรียนรู้อย่างมีความสุข: สารเคมีในสมองกับความสุขและการเรียนรู้, (ปทุมธานี: สกาย บุ๊คส์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๑๑} รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา , หน้า ๖๑-๖๗.

๘) ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงให้บรรลุผลเป็นขั้นตอนสำคัญที่ครูจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้เต็มตามศักยภาพความสมดุลทั้งร่างกาย ปัญญา จิตใจและสังคมให้เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ให้เหตุผลและผลเชิงวิทยาศาสตร์มีความคิดรวบยอด รักการเรียนรู้ รู้วิธีการและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีเจตคติที่ดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามกรอบหลักสูตรที่กำหนดไว้ ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอน จึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องมุ่งหมายของหลักสูตรที่สำคัญ ดังนี้

๑) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ

๒) เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการกลุ่มและทักษะกระบวนการ

๓) ใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

๔) มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนทั้งภายในกลุ่มวิชาการระหว่างกลุ่มวิชา และการดำเนินชีวิตจริง

๕) คำนึงถึงความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่และความเป็นไทย กับการเป็นสากลมีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและการเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน

๖) สอดแทรก ปลูกฝัง เสริมสร้างค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมในทุกสาขาวิชา

๗) นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอน

๘) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

๙) ปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผล โดยเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๔.แนวทางการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

จริยธรรมของโรงเรียน (School - base Code of Ethics) เป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นภายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของบุคลากรโรงเรียนนักเรียน และชุมชนโรงเรียน ขึ้นเริ่มต้นควรให้ครูทุกคนพัฒนาจริยธรรมของตนเองขึ้นก่อน เพื่อนำไปสู่การสร้างจริยธรรมของโรงเรียน^{๑๑๒}

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริการในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ไว้ดังนี้^{๑๑๓}

“...ผู้บริหาร คือ ผู้นำที่จะต้องดูแล ควบคุมให้มีการปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างในสถาบันให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน โครงการ การกิจทั้งปวง ตลอดจนเป็นผู้ส่งเสริมและกำกับให้มีการปฏิบัติตามเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารต้องใช้ความสามารถและภาวะผู้นำที่จะทำให้

^{๑๑๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, จริยธรรมการสอน, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒ – ๑๓.

^{๑๑๓} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, การบริหารงานวินยราชการครู, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕.

ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติในสิ่งที่ผู้บริหารประสงค์จะให้ปฏิบัติ และให้ผู้ปฏิบัติพึงพอใจที่จะรับปฏิบัติในสิ่งที่ได้รับมอบหมายนั้นๆ ดังนั้น พฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูจะเป็นประการโดยขึ้นอยู่กับสภาพการนำของผู้บริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของข้าราชการครู ผู้ได้บังคับบัญชาโดยตรง ...”แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน จะกระทำให้ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียน ให้สอดคล้องตามไปด้วย นั่นคือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปหลักสูตรแฝง และในรูปของการสอน^{๑๑๔} การสอนจริยธรรมในโรงเรียนนั้น อำนวย ทะพิงค์แก และชัยนัต วรรณะภูมิ เสนอแนวคิดไว้ว่า จะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีสอนเสียใหม่ โดยควรจะมีการเพิ่มหลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้น^{๑๑๕} และให้สอดคล้องประสานกับทุกวิชาซึ่งหมายความว่า การสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอน หน้าที่ศีลธรรมเพียงผู้เดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียนเช่นกัน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ในแผนพัฒนาจริยธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. ดำเนินการร่วมมือกับวัดและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน
๒. จัดให้มีการฝึกสมาธิอย่างง่ายและเหมาะสมกับเด็กในวัยประถมศึกษา
๓. จัดอบรมบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านจริยศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและการจัดจริยศึกษา
๔. จัดสภาพแวดล้อมเป็นรูปธรรมที่เป็นมงคลและดีงามให้นักเรียนตามวันสำคัญทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป ภาพในชาดก หรือสัญลักษณ์ในทางพุทธศาสนาและศาสนาอื่น
๕. จัดให้มีห้องพระ หรือห้องจริยศึกษาสำหรับนักเรียนในการกราบไหว้บูชาประกอบกิจกรรมทางศาสนา
๖. จัดกิจกรรมส่งเสริมลักษณะนิสัยให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยประสานให้วัดและชุมชนเข้าร่วมด้วย
๗. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สนับสนุน หรือเอื้อต่อการส่งเสริมลักษณะนิสัยและจริยธรรมของนักเรียน สภาพแวดล้อมจะเป็นเสมือนภูมิป้องกันมิให้เด็กเสื่อมทางจริยธรรมได้
๘. จัดกระบวนการเรียนการสอน ให้เน้นภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ และมีการจัดทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียน
๙. พัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการสอน ให้เป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมที่พึงประสงค์
๑๐. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลทางจริยธรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการเรียนการสอน
๑๑. พัฒนาครูให้มีความรู้ทางจริยธรรม วิธีการถ่ายทอดความรู้ และคุณลักษณะของความ

เป็นครู

^{๑๑๔} กิริติ ศรีวิเชียร, การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๔๔.

^{๑๑๕} อำนวย ทะพิงค์แก และชัยนัต วรรณะภูมิ, ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักการศึกษา, รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๐๘.

๑๒. ส่งเสริมและประสานการร่วมมือระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และสื่อมวลชนในด้านการเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม

๑๓. ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ครูอาจารย์ที่สอนจริยธรรมดีเด่น^{๑๑๖}

๑๔. ครูควรนำข่าวอาชญากรรม หรือข่าวแปลกๆ มาวิจารณ์ วิเคราะห์ประกอบการสอนจริยธรรม

๑๕. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์สภาพสังคมที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางจริยธรรม

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดระเบียบศึกษาสำหรับโรงเรียนไว้ สรุปได้ดังนี้^{๑๑๗}

๑. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

๒. จัดการสอนจริยธรรมตามหลักสูตร โดยสอนให้สอดคล้องกับสังคม จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัวนักเรียน

๓. จัดกิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรมให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์เน้นให้เห็นจริงมากกว่าการสร้างความสำเร็จที่มลาย

๔. แทรกศีลธรรมทั้งในหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ

๕. สอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์

๖. จัดภาพประกอบเรื่องจริยธรรม ทั้งในการสอนและการจัดกิจกรรม

๗. ใช้สื่อมวลชนในการให้ความรู้และประสบการณ์ด้านจริยธรรม

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้สรุปการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า มีหลักที่ควรยึดถือ ๓ ประการคือ^{๑๑๘}

๑. ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้แต่เนื้อหาวิชา

๒. จริยธรรมจะต้องสอนทุกระดับและสอดแทรกอยู่ในทุกวิชา อย่างสม่ำเสมอโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของครูทุกคน

๓. การประพฤติและการปฏิบัติของครู จะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาแก่นักเรียน

การส่งเสริมจริยธรรมในรูปแบบของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) จะต้องสร้างความสนใจของนักเรียนไปที่บรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมซึ่งนักเรียนจะไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งนั้นจะมีผลกระทบต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เช่น การให้เด็กร่วมทำงานเป็นกลุ่ม หรือเป็นหลักสูตรแฝงที่เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ครูไม่ได้ตั้งใจจะให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของครูในระบบโรงเรียน เช่น ความรักใคร่

^{๑๑๖} กระทรวงศึกษาธิการ, พฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕.

^{๑๑๗} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๑๔-๑๗.

^{๑๑๘} บรรเทา กิตติศักดิ์, “จริยธรรมทางการศึกษา”, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖-๕๗.

สามัคคีของคณะครู ความสุภาพเรียบร้อยในวาจาของครูความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคณะครูในโรงเรียน^{๑๑๙}

สมพงษ์ จิตระดับ ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียนในวัย ๖ – ๑๒ ขวบไว้ได้ดังนี้

๑. สร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กสามารถดูดซึมจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝังเอง โดยผู้ใหญ่ไม่เสียเวลาพร่ำสอนจนเกินไป

๒. ให้เด็กอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตาม^{๑๒๐}

๓. เสนอปัญหาให้เด็กศึกษาจนเกิดสำนึก มากขึ้นและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตัวเองโดยไม่รู้ตัว

๔. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อขัดเกลาความคิดของเด็กให้ประณีตและพัฒนาจริยธรรม

๕. จัดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการซึ่งสามารถพัฒนาจริยธรรมได้

๖. สร้างและปฏิบัติตามจริยธรรมที่ผู้ใหญ่และเด็กยอมรับร่วมกัน

๗. สนทนาในชีวิตประจำวันในโอกาสได้พบเหตุการณ์ ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่า และความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ

๘. ตั้งชมรมเพื่อศึกษาหาความรู้ได้ตามอิสระ และความปรารถนาของตน

๙. สร้างคำขวัญและภาษิต ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกัน

๑๐. แนะนำหรือให้คำปรึกษาเฉพาะตัว

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวถึงการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนกระทำได้โดยสรุปดังนี้

๑. แต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานจริยธรรมควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติให้เหมาะสม

๒. มีแผนงานส่งเสริมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้^{๑๒๑}

๒.๑ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้อ่านวยต่อการให้การศึกษาบรมและการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม เช่น คณะครูประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนชี้แจง กระตุ้นโน้มน้าวให้นักเรียนเห็นว่าการประพฤติตามจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิเกียรติ ไม่ใช่สิ่งน่าละอาย การตั้งชมรมจริยธรรมในโรงเรียน

๒.๒ จัดให้มีการอบรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรมได้แก่พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้นและครูเวรประจำวัน

๓. มีแผนงานควบคุมงานประพฤติ ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรม ต้องลงโทษสมควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญ

^{๑๑๙} กิรติ ศรีวิเชียร, การจัดจรรยาศึกษาในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๔๑.

^{๑๒๐} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยธรรมศึกษาในระดับประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖๔.

^{๑๒๑} สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗), หน้า ๔๙ – ๖๓.

๒.๔.๕ ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรจำเป็นจะต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอน หรือ วัสดุและอุปกรณ์การสอนหลาย ๆ อย่างนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จึงทำให้สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา ในด้านการกระตุ้นความสนใจต่อสิ่งที่เรียนเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริง ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้กระบวนการ หรือความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อนสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งความหมาย ประเภทคุณค่า หลักการเลือก ขั้นตอนการผลิตสื่อ หลักการประเมินการใช้และการเก็บและบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน

๑.ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้อธิบายว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูและนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี และบรรลุคุณภาพตามเป้าหมายที่กำหนด^{๑๒๒}

ประเสริฐ ธรรมโวหาร กล่าวว่า สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีตามที่ต้องการ ได้แก่ หนังสือ แผนภูมิ เอกสาร รูปภาพสไลด์ เทปและเครื่องมือต่าง ๆ^{๑๒๓}

ชลียา ลิมปิยากร กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ อาจจากผู้สอนหรือแหล่งความรู้อื่นๆ ไปยังผู้เรียนนั่นเอง ซึ่งแหล่งความรู้อื่น ๆ ก็อาจหมายถึงวิทยากร หรือบุคลากรในชุมชนผู้ทรงคุณวุฒิในด้านนั้น ๆ ดังนั้น สื่อการเรียนการสอน จึงหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวกลางในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมาย^{๑๒๔}

อำภา บุญช่วย กล่าวไว้ว่า คำว่า “สื่อ” หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยในการถ่ายทอดเรื่องราว ข่าวสาร ความรู้ เหตุการณ์ แนวความคิด สถานการณ์ ฯลฯ ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งไปยังผู้รับ ส่วนสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การนำวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการมาเป็นตัวกลางในการให้การศึกษาให้ความรู้แก่ผู้เรียน^{๑๒๕}

อำนาจ เดชชัยศรี กล่าวว่า สื่อ (Media) ก็คือ ตัวกลางหรือช่องทางผ่านของสารจากผู้ส่งไปสู่ผู้รับให้เข้าใจตรงกันส่วนสื่อการศึกษา (Education Media) หมายถึง อุปกรณ์ วัสดุ และวิธีการที่ใช้

^{๑๒๒} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (กรุงเทพ ฯ: กองพัฒนาบุคคล สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๐๗.

^{๑๒๔} ชลียา ลิมปิยากร, เทคโนโลยีการศึกษา, (ธนบุรี: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓.

^{๑๒๕} อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, (กรุงเทพ ฯ: พิสิษฐ์เซ็นเตอร์, ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

เป็นตัวกลางในกระบวนการเรียนการสอนหรือใช้สื่อสาร เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒๖}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติให้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้นหรือเร็วยิ่งขึ้น^{๑๒๗}

กิดานันท์ มลิทอง กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของผู้สอนส่งไปถึงผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นความรู้และประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียน โดยผ่านวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นตัวกลางในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนได้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงนับว่าสื่อการสอนเป็นสิ่งมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่จะช่วยให้ การสื่อสารระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจความหมายของบทเรียนได้ตรงตามที่ครูผู้สอนต้องการ ไม่ว่าสื่อการสอนนั้นจะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม ก็ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนได้ทั้งสิ้น

๒. ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนั้นมีมากมายหลายชนิดและได้พัฒนาให้เกิดความทันสมัยอยู่เสมอตามความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้มีนักเทคโนโลยีทางการศึกษาได้กำหนดและจัดแบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้หลายท่าน เช่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ๓ ประเภท คือ^{๑๒๙}

๑. สื่ออุปกรณ์ (Hardware) คือ ช่องทางผ่านของตัวผู้มีความรู้ เช่น เครื่องฉายเครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ ดาวเทียม เป็นต้น

๒. สื่อวัสดุ (Software) คือ ตัวผู้มีความรู้ เช่น แผ่นภาพโปร่งใส फिल्मสไลด์ภาพถ่าย บัตรภาพ บัตรคำ แถบบันทึกภาพ แผนภูมิ แถบบันทึกเสียง ภาพโฆษณา फिल्मภาพยนตร์ บทเรียนคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๓. วิธีการ (Technique) คือ ขั้นตอนในกระบวนการของการนำเสนอเนื้อหาโดยอาศัยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การศึกษานอกสถานที่การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

^{๑๒๖} อำนวย เดชชัยศรี, สื่อการศึกษาพื้นฐาน, (กรุงเทพฯ ฯ: พิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๑๒๗} วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพฯ ฯ: บริษัทแอลทีเพรสจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๗.

^{๑๒๘} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๙.

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒ - ๑๓.

กิตานันท์ มลิทอง กล่าวไว้ว่า สื่อการสอนสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ^{๑๓๐}

๑. สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เก็บความรู้ไว้ในตัวเองซึ่งจำแนกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ วัสดุประเภทที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเองและที่ต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วยในการถ่ายทอดความรู้ เช่น แผนที่ ลูกโลก รูปภาพ หุ่นจำลอง แผ่นซีดี फिल्मภาพยนตร์สไลด์ เป็นต้น

๒. สื่อประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่านทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่บันทึกในวัสดุสามารถถ่ายทอดมาให้เห็นหรือได้ยิน เช่น เครื่องฉายภาพ แผ่นโปร่งใสเครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นซีดี เป็นต้น

๓. สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ หมายถึง สื่อที่มีลักษณะเป็นแนวความคิด หรือรูปแบบขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยสามารถจะนำสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์มาช่วยในการสอนได้ เช่น เกมและการจำลอง การสอนแบบจุลภาค การสาธิต เป็นต้น

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน เมื่อจัดแบ่งตามลักษณะและรูปแบบของการนำมาใช้ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ สื่อประเภทวัสดุ เช่น ภาพถ่าย ภาพเขียน บัตรคำแผ่นโปร่งใส และแผ่นภูมิ เป็นต้น สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น และสื่อประเภทวิธีการ ได้แก่ การจัดกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมติ การจัดนิทรรศการ การศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

๓. คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

กฤษมันต์ วัฒนานรงค์ ได้กล่าวถึงคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในวงการศึกษาไว้หลายประการ คือ^{๑๓๑}

๑. สื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว แม้จะเป็นเนื้อหาที่ซับซ้อน
๒. สื่อช่วยสร้างความสนใจไม่เฉพาะชั้นเด็กเล็ก แต่สามารถใช้เป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจได้ดีในผู้ใหญ่อีกด้วย
๓. สื่อช่วยสร้างความสนใจตรงกันขจัดความสับสนในผู้เรียนที่มีภูมิหลังต่างกัน
๔. สื่อประเภทกิจกรรมจะส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน
๕. สื่อสามารถส่งเสริมให้แต่ละบุคคลสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถและความสนใจของตนเอง
๖. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหรือศึกษาในสิ่งที่ต้องการ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
๗. สื่อที่ได้มีการทดสอบแล้ว สามารถใช้แทนการสอนของครูอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการลดกิจกรรมด้านการสอนของครูลง ทำให้ครูมีเวลาจัดประสบการณ์ด้านอื่น ๆ
๘. สื่อช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้สอน ทำให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีบรรยากาศในการเรียนที่น่าสนใจ

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๙๓.

^{๑๓๑} กฤษมันต์ วัฒนานรงค์, เทคโนโลยีเทคนิคศึกษา, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๓๖), หน้า ๖๑.

๙. สื่อทำให้การสอนทันสมัยอยู่เสมอ การใช้เทคโนโลยีตลอดจนการผลิตสื่อใหม่ ๆ ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น

กิตานันท์ มลิทอง กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนใช้ประโยชน์ได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนมีรายละเอียดดังนี้^{๑๓๒}

๑) ในด้านตัวผู้เรียน สื่อการสอนมีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑.๑ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนที่ย่างยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้น ในระยะเวลาอันสั้นและสามารถช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

๑.๒ สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียน

๑.๓ การใช้สื่อทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจร่วมกัน เกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่ใช้เรียนนั้น

๑.๔ ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและผู้สอนด้วย

๑.๕ ช่วยเสริมสร้างลักษณะที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ จากการใช้สื่อการเรียนเหล่านั้น

๑.๖ ช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการเรียนรู้เป็นรายบุคคล

๒) ในด้านตัวผู้สอน สื่อการเรียนการสอน มีประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ช่วยให้บรรยากาศการสอนน่าสนใจมากขึ้น ผู้สอนมีความกระตือรือร้นเชื่อมั่นในตนเองในการดำเนินการสอนมากขึ้น

๒.๒ สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจทำให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้ด้วยตนเอง

๒.๓ เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอ การเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้น่าสนใจยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน จะพิจารณาจากความน่าสนใจ สร้างแรงจูงใจ และเร้าความสนใจ ทำสิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น สร้างองค์ความรู้ที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์จริง กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ทันสมัย

๔. ขั้นตอนการใช้สื่อการสอน

ฉลุย พร้อมมูล กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนโดยทั่วไป มีขั้นตอนที่สำคัญ ๔ ขั้นตอนคือ^{๑๓๓}

๑. ขั้นตอนการเลือก ควรรู้จักการเลือกใช้สื่อการเรียนและกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน ถ้าเป็นประเภทวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ ควรจะเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและมีความคงทน หยิบใช้ได้สะดวกใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด

๒. ขั้นตอนการเตรียม สื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ ครูควรจะได้ทดลองใช้ดูเสียก่อนก่อนถึงเวลาใช้ต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อม เรียงลำดับสิ่งที่จะใช้ก่อนหลังไว้ เพื่อความรวดเร็วไม่สับสน เมื่อนำสื่อไปใช้สอนจริง ๆ

๓. ขั้นตอนการนำไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นที่ครูนำสื่อมาใช้ประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัส เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจได้เร็ว แจ่มแจ้ง ชัดเจนสื่อบางชนิดเมื่อใช้เสร็จแล้วอาจแสดงไว้ให้ผู้เรียนได้ดูที่บอร์ด ห้องสมุด หรือมุมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าเป็นเครื่องจะต้องเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย

๔. ขั้นตอนการประเมินผล หลังจากที่ได้ใช้สื่อแต่ละอย่างแล้ว ครูควรจะได้มีการประเมินผล การใช้สื่อการสอนนั้นๆ เพื่อหาข้อบกพร่องทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสำหรับการสอนครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กิดานันท์ มลิทอง กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนนั้น อาจจะใช้เฉพาะขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการสอนหรืออาจใช้ในทุกระยะขั้นตอนก็ได้ ดังนี้^{๑๓๔}

๑. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่ทำการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียน สื่อที่ใช้ในขั้นนี้ควรจะเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้าง ๆ หรือจะแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้งก่อน ยังมีสื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหาหรือเพื่อให้ผู้เรียนคิดและควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น ๆ เช่น ภาพบัตรคำ หรือบัตรปัญหา เป็นต้น

๒. ขั้นดำเนินการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียน เป็นขั้นตอนสำคัญในการเรียนเพราะถือเป็นขั้นที่จะให้ความรู้ในเนื้อหาอย่างละเอียด เพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีสอน หรืออาจจะใช้สื่อหลายรูปแบบก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมหรือสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียน การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องเป็นสื่อที่เสนอความรู้อย่างละเอียด

^{๑๓๓} ฉลุย พร้อมมูล, เทคโนโลยีการสอน: การออกแบบและพัฒนา, (กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑.

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔ - ๑๐๕.

ถูกต้องและชัดเจนแก่ผู้สอนเอง เช่น ภาพยนตร์ สไลด์แผ่นโปร่งใส แผนภูมิวิทัศน์ เทปเสียง หรือชุดการสอน เป็นต้น

๓.ขั้นวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ทางด้านทฤษฎีหรือหลักการที่เรียนมาแล้ว ไปใช้แก้ปัญหาในชั้นฝึกหัดโดยการลงมือปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่เป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้ขบคิด โดยผู้เรียนเป็นผู้ใช้สื่อเองมากที่สุด เช่น ภาพบัตรปัญหา เทปเสียง สมุดแบบฝึกหัด หรือชุดการเรียน เป็นต้น

๔.ขั้นสรุปบทเรียน เป็นขั้นของการเรียนการสอน เพื่อการย้าเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถูกต้องตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ขั้นสรุปนี้ควรใช้ระยะเวลาสั้น ๆ เช่นเดียวกับขั้นนำ สื่อที่ใช้สรุปจึงควรครอบคลุมเนื้อหาสำคัญทั้งหมด โดยย่อและใช้เวลาสั้นๆ เช่น แผนภูมิ และแผ่นโปร่งใส เป็นต้น

๕.ขั้นประเมินผู้เรียน เป็นขั้นทดสอบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใด และบรรลุตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ สื่อในขั้นนี้มักจะเป็นคำถามจากเนื้อหาบทเรียน โดยอาจมีภาพประกอบด้วยก็ได้ อาจจะนำบัตรคำหรือสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในชั้นกิจกรรมการเรียนมาถามอีกครั้งหนึ่ง และอาจเป็นการทดสอบ โดยการปฏิบัติจากสื่อหรือการกระทำของผู้เรียน เพื่อทดสอบดูว่า ผู้เรียนมีความสามารถ มีทักษะจากการฝึกปฏิบัติจริงอย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

สรุปได้ว่า การนำเสนอสื่อการสอนในห้องเรียนคือ การใช้สื่อประกอบในกระบวนการเรียนการสอน การใช้สื่อประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ ครูจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า ไม่มีสื่อการสอนชนิดใด ๆ ที่จะทำหน้าที่แทนครูได้อย่างสมบูรณ์ การใช้สื่อในการเรียนการสอนครูจะต้องใช้ให้เหมาะสมกับวิธีการสอน จุดมุ่งหมาย จังหวะ เวลา จิตวิทยาการเรียนรู้และบุคลิกภาพของครูประกอบด้วย

๕. การประเมินการใช้สื่อการสอน

ไชยยศ เรืองสุวรรณ กล่าวว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นมียุคประกอบสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ครูผู้ใช้สื่อการสอน ผู้เรียน และสื่อการสอน ดังนั้น การประเมินผลการใช้สื่อการสอนจึงต้องประเมินจากองค์ประกอบทั้งสามรวมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดระบบการเรียนการสอนครั้งต่อไป การประเมินผลระบบการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น สามารถดำเนินการได้ ๓ ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ^{๑๓๕}

๑. การประเมินผลกระบวนการสอน เพื่อเป็นการตรวจสอบดูว่าผู้เรียนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งในด้านผู้สอน สื่อการสอนและวิธีสอน โดยในการประเมินผลนี้สามารถทำได้ทั้งในระยะก่อนสอน ระหว่างการสอน และหลังการสอน

๒. ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ว่ามีเกณฑ์เท่าใด การประเมินผลสามารถทำได้ เช่น จุดประสงค์ที่เป็นทักษะพิสัยอาจจะต้องเป็นการวัดกระบวนการของพฤติกรรม การตอบคำถามแบบปรนัย แต่ถ้าเป็นจุดประสงค์เชิงจิตพิสัย การประเมินผลอาจต้องใช้การสังเกตเป็นเวลานาน

๓. การประเมินสื่อ เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่าสื่อการสอนที่นำมาใช้นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด มีส่วนใดบ้างที่ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงและเวลาที่เหมาะสมและทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อเริ่มใช้สื่อ ผู้สอนควรบันทึกการประเมินสื่อ เก็บไว้ในแฟ้มส่วนตัว เพื่อเป็นข้อมูลในการใช้สื่อในโอกาสต่อไปด้วย

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๙.

กิดานันท์ มลิทอง กล่าวว่า นอกจากการใช้สื่อการสอนตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ครูผู้สอนควรจะต้องมีการวิเคราะห์เช่นกันว่า การใช้สื่อมีความเหมาะสมและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ดังนั้น จึงต้องมีการประเมินการใช้สื่อตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้^{๑๓๖}

๑. ประเมินการวางแผนการใช้สื่อ เพื่อดูว่าสิ่งต่าง ๆ ที่วางไว้สามารถดำเนินไปตามแผนหรือไม่ หรือเป็นไปเพียงตามหลักการทฤษฎี แต่ไม่สามารถปฏิบัติจริงได้ จึงต้องเก็บรวบรวมข้อมูลไว้เพื่อการแก้ไขปรับปรุงในการวางแผนครั้งต่อไป

๒. ประเมินกระบวนการใช้สื่อ เพื่อดูว่าการใช้สื่อในแต่ละขั้นตอนประสบปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไรและมีการเตรียมการป้องกันไว้หรือไม่

๓. ประเมินผลที่ได้จากการใช้สื่อ เป็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยตรงว่าเมื่อเรียนแล้วผู้เรียนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ และผลที่ได้นั้นเป็นไปตามเกณฑ์หรือต่ำกว่าเกณฑ์

สรุปได้ว่า หลักการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน จะต้องประเมินจากองค์ประกอบทั้งสามด้าน ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ เพื่อประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนและเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางออกไป

๒.๔.๖ ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา เพราะเป็นการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศให้กับผู้เรียนโดยเฉพาะเยาวชนนักเรียน เพราะเป็นผลโดยตรงต่อผู้เรียนสังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้หลักสูตรเป็นตัวนำในการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ ความรู้การถ่ายทอดวัฒนธรรม การเสริมสร้างทักษะ และการเสริมสร้างความเจริญให้กับนักเรียนไปทุก ๆ ด้าน

๑. ความหมายของหลักสูตร

คำว่า “หลักสูตร” แปรมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Curriculum” เป็นคำศัพท์ทางการศึกษาที่มีความหมายยืดหยุ่นมากในปัจจุบัน และมีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปบางความหมายมีขอบเขตกว้าง บางความหมายมีขอบเขตแคบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อหลักสูตร นักการศึกษาได้ให้ความหมายหรือนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อความเข้าใจ และตามแนวความคิดดังนี้

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเป็นแผนแม่บทในการกำหนด ขอบข่ายความรู้ ความสามารถและประมวลประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติในวัยต่าง ๆ^{๑๓๗}

^{๑๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖ - ๑๐๗.

^{๑๓๗} กรมวิชาการ, คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑, ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

กิตติมา ปรีดีติลล กล่าวว่า หลักสูตร คือ โครงการศึกษาของผู้สอนโดยกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาของความรู้ และประสบการณ์ที่จะจัดให้กับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล^{๑๓๘}

แรมสมร อยู่สถาพร กล่าวว่า หลักสูตร คือ โครงการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียน ประถมศึกษาโดยมุ่งสร้างนักเรียนให้มีความรู้ คุณธรรม เจตคติ และจริยธรรม มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และให้มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตตามสภาพของสังคมในขณะนั้น ๆ^{๑๓๙}

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ กล่าวว่า ความหมายของหลักสูตรที่มีผู้กล่าวถึงและใช้กันมากมี ๕ ประการคือ

๑. หลักสูตรคือรายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน (Curriculum as subject and subject matter)

๒. หลักสูตรคือจุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ (Curriculum as objectives)^{๑๔๐}

๓. หลักสูตรคือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ (Curriculum as plans)

๔. หลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน (Curriculum as learners experiences)

๕. หลักสูตรคือกิจกรรมทางการศึกษา (Curriculum as educational activities)

สมพงษ์ สิงหะพล กล่าวว่า หลักสูตรคือแผนการเรียน ประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียนตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลลัพธ์ของการเรียน^{๑๔๑}

อึ้ง บัณฑิต ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและประมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้^{๑๔๒}

สุนีย์ ภูพันธ์ อธิบายความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรในฐานะที่เป็นวิชาและเนื้อหาสาระที่จัดให้แก่ผู้เรียน และในฐานะที่เป็นเอกสารหลักสูตร^{๑๔๓}

^{๑๓๘} กิตติมา ปรีดีติลล, การบริหารและการนิเทศเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ ฯ: อักษราพัฒนา, ๒๕๓๒), หน้า ๖๐.

^{๑๓๙} แรมสมร อยู่สถาพร, การสร้างและการใช้หลักสูตรประถมศึกษา, (กรุงเทพฯ ฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{๑๔๐} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร: หลักและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์อัสสัมชัญ, ๒๕๓๙), หน้า ๓.

^{๑๔๑} สติศักดิ์ จุลศิริพงษ์, หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร, (นครราชสีมา: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^{๑๔๒} อึ้ง บัณฑิต, ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ ฯ: พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๑๔๓} สุนีย์ ภูพันธ์, แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

Beauchamp กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ ๓ สถานะ คือ^{๑๔๔}

๑. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของศาสตร์สาขาหนึ่ง ในที่นี้ หมายถึงสาขาวิชา หลักสูตรซึ่งเป็นศาสตร์ที่สอนกันในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชานี้จะต้องศึกษาถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาถึงวิธีการใช้หลักสูตร และศึกษาถึงวิธีการประเมินผลหลักสูตรว่าควร ทำแบบใดและจะอย่างไร

๒. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของข้อที่กำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้น อย่างเป็นทางการ ความหมายนี้หลักสูตรจะหมายถึงเอกสารที่เขียนอย่างเป็นทางการในเอกสารนั้นจะ ประกอบด้วยรายละเอียดของจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนรายละเอียดของเนื้อหาสาระและกิจกรรม การเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลหลักสูตร ตลอดจนผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับหลักสูตร

๓. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตทางระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรซึ่ง ความหมายของหลักสูตรในลักษณะนี้จะหมายถึงกิจกรรมทั้งหมดที่มีความเกี่ยวข้องกับ หลักสูตร ได้แก่ การจัดบุคลากร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตรกระบวนการประเมินผลหลักสูตร ตลอดจนผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับหลักสูตร

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศที่ได้กล่าวมาทั้งหมด นั้น สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ แผนประสบการณ์ แนวทางในการปฏิบัติหรือ กิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างที่สถานศึกษาได้จัดให้แก่ผู้เรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็น ข้อกำหนดที่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม เจตคติ ทั้งทางร่างกายและอารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ตาม จุดหมายที่กำหนดไว้

๒. ความสำคัญของหลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะหลักสูตรยังเป็นเครื่องมือที่บ่งชี้ถึงแนวทางในการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนใน โรงเรียน และหลักสูตรยังเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตที่จะเป็นไปอย่างไรอีกด้วย นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

สมพงษ์ สิงหะพล ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรถือเป็นหัวใจของการจัดการ การศึกษาของชาติที่นำมาเป็นกรอบและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของหลักสูตรถือเป็นความจำเป็นและข้อบังคับที่ทุกส่วนของระบบการศึกษาต้องจัดดำเนินการ ให้เป็นไปตามจุดหมายนั้น^{๑๔๕}

^{๑๔๔} Beauchamp George A, A Curriculum theory, ๔th (ed Itasca, Ill: F.E. Peacock, ๑๙๘๑), P ๖๑ – ๖๒. อ้างใน พระธีรชาติ ธีรวโส, “การศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ สารคดี ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม (วิชาพระพุทธศาสนา) ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครราชสีมา เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราช ภัฏนครราชสีมา), ๒๕๔๘, หน้า ๑๒.

^{๑๔๕} สมพงษ์ สิงหะพล, ศัพท์หลักสูตร เล่ม ๑, (นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ๒ ประการคือ^{๑๔๖}

๑. ความสำคัญต่อการศึกษา

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนพัฒนาด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิต ในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการจำเป็นต้องมีหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางและมาตรฐานการศึกษา สำหรับควบคุมการจัดการศึกษาของประเทศ

๒. ความสำคัญต่อการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นเอกสารที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแผนสำหรับการจัดการเรียนการสอน

สunit ภูพันธ์ กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาประเภทใด และระดับใดก็ดีจะขาดหลักสูตรเสียมิได้ เพราะหลักสูตรเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่าจะให้เด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้างจึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่สร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นไปอย่างไรอีกด้วย

ความสำคัญของหลักสูตร พอสรุปได้ดังนี้^{๑๔๗}

๑. หลักสูตรเป็นเสมือนบ้ำหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ

๒. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา

๓. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา

๔. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู

๕. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๖. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์โดยตรงแก่เด็ก

๗. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่นเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและบำเพ็ญตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม

^{๑๔๖}สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์, หลักสูตรและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๕), หน้า ๘ - ๙.

^{๑๔๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖ - ๑๗.

๘. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นผาสุกเป็นอย่างไร

๙. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร

๑๐. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และชาติบ้านเมือง

จากความสำคัญของหลักสูตรที่กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นส่วนที่สำคัญในการจัดการศึกษาและการเรียนการสอน เพราะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยหลักสูตรจะเป็นโครงการหรือแนวทางที่จะกำหนดการปฏิบัติงานของครู ในการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป

๒.๔.๗ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญอันหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน ครูจะทราบว่ามีนักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือไม่เพียงใดก็โดยการวัดผลและประเมินผลนี้เอง ดังนั้น นอกเหนือจากครูจะมีความรู้ด้านเนื้อหาและวิธีการสอนแล้วครูจะต้องมีความรู้ด้านการวัดผลและประเมินผลด้วยว่าการวัดผลและประเมินผล หมายถึงอะไร วัดและประเมินผลอะไร วัดและประเมินผลอย่างไรและใช้ผลของการวัดและประเมินอย่างไร^{๑๔๘}

๑. ความหมายการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้อธิบายว่า ในการวัดและประเมิน มีคำศัพท์หลายคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน จำเป็นต้องให้นิยามคล้ายคลึงกัน คือ^{๑๔๙}

๑. การวัด (Measurement) คือ การให้ตัวเลขกับลักษณะที่กำหนด

๒. การประเมินผล (Evaluation) คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัดตามเกณฑ์ภายในและภายนอก

๓. การตรวจสอบ (Testing) คือ การวัดลักษณะโดยการสุ่มลักษณะบางอย่างออกมาทำการวัดเพื่อประโยชน์ในการบรรยายสรุป

๔. การตีความ (Assessment) คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัด โดยอิงกับสิ่งแวดล้อม

๕. การตีราคา (Appraisal) คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัดโดยอิงกับเกณฑ์หรือหลักการ

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ ได้อธิบายว่า การวัดผลทางการศึกษานั้นจะมีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องใช้และพบบ่อยอยู่ ๓ คำ คือ การทดสอบ การวัดผล และการประเมินผลซึ่งมักจะเกิดความเข้าใจสับสนอยู่เสมอ จึงขอทำความเข้าใจถึงคำศัพท์ทั้ง ๓ คำนี้เสียก่อน คือ^{๑๕๐}

^{๑๔๘} สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์, การประเมินผลการเรียน, (กรุงเทพฯ ฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^{๑๔๙} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพฯ ฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ ฯ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕.

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๕๖.

๑.การทดสอบ (Testing) เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ทำให้ได้มาซึ่งจำนวนหรือปริมาณของคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การประเมินค่า กระบวนการทดสอบที่ใช้กันอยู่ทั่วไป คือ การนำแบบทดสอบซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคำ กลุ่มคำถามไปกระทำให้ผู้สอบแสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมา เช่น พูด บอก อธิบาย เขียน ปฏิบัติ (กระทำ) ฯลฯ ที่ขึ้นอยู่กับลักษณะของแบบทดสอบ กระบวนการนี้จะเสร็จสิ้นเมื่อผู้สอบได้แสดงพฤติกรรมตอบสนองมาเรียบร้อยแล้ว ผู้สอบที่ไม่ตอบ โดยส่งกระดาษเปล่าจะถือว่าผู้นั้นสอบไม่ผ่านการทดสอบกระทำได้หลายวิธี เช่น การสอบปากเปล่า ทดสอบภาคปฏิบัติ หรือทดสอบโดยการเขียนตอบ เป็นต้น

๒.การวัดผล (Measurement) หมายถึง การใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งที่จะค้นหาคำตอบเพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นปริมาณหรือคุณภาพที่มีความหมายแทนพฤติกรรมหรือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแผนผลงานที่แต่ละคนจะแสดงออกมา เช่น การวัดความสูง การชั่งน้ำหนัก การให้คะแนน การตอบข้อสอบถาม เป็นต้นในการทดสอบเมื่อผู้สอบได้ตอบคำถามหรือส่งกระดาษคำตอบให้ครูแล้วก็เป็นอันว่าสิ้นสุดการทดสอบ การวัดผลจะเริ่มตั้งแต่ครูตรวจข้อสอบของนักเรียนแล้วให้คะแนนออกมาการวัดผลการศึกษา นอกจากจะใช้แบบทดสอบเครื่องมือนำไปสู่การวัดผลแล้วยังมีอีกหลายประการที่จะใช้วัดได้ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การสำรวจ ฯลฯ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ เหมาะสมที่จะใช้วัดลักษณะแต่ละอย่างแตกต่างกัน

๓.การประเมินผลหรือประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดผลมาพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปหรือประเมินค่าหรือตีราคา อาจกล่าวง่าย ๆ ว่าเป็นการนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ การประเมินผลนี้ ผู้ประเมินจะต้องมีข้อมูลมากเพียงพอ เพื่อนำมาเปรียบเทียบพิจารณากลับกรองให้รอบคอบแล้วจึงสรุปออกมาว่า ดี – เลว ได้ – ตก เก่ง – อ่อน ได้ระดับคะแนน ๔ ๓ ๒ ๑ หรือ ๐ เป็นต้น

อรรถิย์ ณ ตะกั่วทุ่ง ได้กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการค้นคว้าความจา ระยะยาวด้วยการใช้ส่วนต่างๆ ของสมอง เมื่อครูผู้สอนต้องประเมินผู้เรียน ครูผู้สอนต้องมีเครื่องมือประเมินที่เที่ยงตรง จึงสามารถวัดสิ่งที่อยู่ในความจา ระยะยาวของผู้เรียนได้^{๑๕๑}

บุญเลี้ยง ทุมทอง ได้กล่าวไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการให้ได้มาซึ่งจำนวนและตัวเลข เพื่อหาจำนวน ลำดับ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะ โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม แล้วนำ ผลที่ได้มาตัดสินคุณค่าวินิจฉัย และสรุปอย่างมีระเบียบ ทั้งในด้านการเรียนและด้านการสอนของผู้เรียน^{๑๕๒}

^{๑๕๑} อรรถิย์ ณ ตะกั่วทุ่ง อ้างถึงใน ปรีชัย โล่ชัย , “การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามทัศนะของหัวหน้างานวิชาการสถานศึกษา สำหรับงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ ยะลา, ๒๕๕๒).

^{๑๕๒} บุญเลี้ยง ทุมทอง, “การวัด และประเมินผลสำหรับครูมืออาชีพ”, วารสารวิชาการ กรมวิชาการ ,(๒๕๔๕), หน้า ๗๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๕๓} ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และตัดสินว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้หรือตัวชี้วัดในระดับใด สามารถที่จะได้รับการเลื่อนชั้นหรือจบการศึกษาได้หรือไม่สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบการศึกษาจะต้องจัดทาระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการเรียนการสอนกระทำ เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขเพื่อหาลำดับหรือรายละเอียดของคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยมีขั้นตอนและเครื่องมือที่เหมาะสมแล้วจึงนำผลที่ได้นั้นมาพิจารณาถึงคุณค่าความจริง และคุณภาพของการกระทำนั้น

๒. ปัญหาการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

สุวิมล ว่องวาณิช ได้กล่าวถึงปัญหาของการวัดการปฏิบัติงานว่าดังนี้^{๑๕๔}

- ๑) ปัญหาเครื่องมือ การพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการวัดและการปฏิบัติงานยังน้อย
- ๒) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการวัดกระบวนการกับการวัดผลงาน พบว่ามีการวัดผลงานมากกว่าการวัดกระบวนการ
- ๓) ปัญหาคุณภาพของผู้วัด มาตรฐานการให้คะแนน อคติในการให้คะแนน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ศึกษาปัญหาการวัดและประเมินผล ในมุมมองของครูผู้สอนพบปัญหาดังนี้^{๑๕๕}

- ๑) มีความสับสนในคำศัพท์ต่างๆ ที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๒) ขาดความมั่นใจในวิธีการปฏิบัติของการวัดประเมินสภาพจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทคนิคการวัดและวิธีประเมิน
- ๓) เอกสารเกี่ยวกับการวัดและประเมินผู้เรียนในสถานศึกษาต้องการการจัดทำเป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีแบบฟอร์มที่สะดวกต่อการกรอกหรือดำเนินการทำให้ครูต้องมีการะเพิ่มขึ้น

^{๑๕๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, แนวปฏิบัติการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด , ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๑๕๔} สุวิมล ว่องวาณิช, การประเมินการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

^{๑๕๕} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพลินสตูดิโอ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

ศิริโรจน์ แก้วพิจิตร ได้กล่าวถึงปัญหาในการวัดและประเมินผล มีสาเหตุมาจาก ๒ ประการ ดังนี้^{๑๕๖}

๑) ปัญหาการวัดและประเมินผลด้านครูผู้สอน ได้แก่

(๑) ขาดความรู้และเทคนิควิธี เช่น การเลือกใช้เครื่องมือ ขาดเทคนิคและความชำนาญในการสร้างเครื่องมือแต่ละชนิดแต่ละรูปแบบ มีความเกี่ยวกับธรรมชาติของกลุ่มประสบการณ์น้อย

(๒) ไม่เห็นความสำคัญของการสอบการวัดและประเมินผลเป็นไปอย่างเลื่อนลอย ไร้จุดหมาย ไม่ทราบว่าการสอบวัดแต่ละครั้งต้องการอะไร

(๓) ขาดการวางแผนในการสร้างคำถาม

(๔) ผลที่ได้จากการสอบทุกครั้งไม่มีการนำมาแปลผลอย่างมีความหมายโดยทั่วไปการแปลผลการสอบมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ แปลผลโดยเทียบกับผลการวัดภายในกลุ่มของเด็ก ซึ่งเรียกว่าการประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (normreference) กับการเปรียบเทียบกับคะแนนกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน ซึ่งเรียกว่าการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (criteria reference)

(๕) ครูส่วนใหญ่มักใช้ผลการสอบเพียงเพื่อตัดสินว่าใครสอบได้-ตก เท่านั้นลักษณะการสอบวัดเช่นนี้ ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการสอบในปัจจุบันเพราะการวัดและประเมินผลที่ดีมีได้มุ่งแต่เพียงได้-ตกเท่านั้น แต่จะมุ่งหวังที่จะค้นหาและพัฒนาความสามารถที่เด่น-ด้อยของเด็กด้วย

(๖) ครูไม่เข้าใจความมุ่งหมายของการวัดที่แท้จริง

๒) ปัญหาการวัดและประเมินผลด้านเครื่องมือวัดผล ได้แก่

(๑) การวัดผลที่ใช้เครื่องมือวัดผลที่ดี มีคุณภาพมีน้อย

(๒) เครื่องมือวัดไม่ตรงจุดประสงค์ กล่าวคือ ข้อสอบที่ใช้จะเน้นถามแต่บางเนื้อหาบางพฤติกรรมทำให้ไม่ครอบคลุมคุณลักษณะที่ต้องการวัด

(๓) การใช้เครื่องมือไม่ถูกต้อง เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีหลายชนิด ได้แก่ ข้อสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการตรวจวัด เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือแต่ละชนิดมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ดังนั้นถ้าเลือกเครื่องมือไม่เหมาะสมไปวัดย่อมทำให้ได้ผลที่ไม่แท้จริง

สรุปได้ว่า ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนนั้น มีสาเหตุมาจาก ๒ ประการ ได้แก่ ประการแรกเป็นปัญหาการวัดและประเมินผลด้านครูผู้สอน ประกอบด้วย ขาดการวางแผนในการสร้างเครื่องมือ ขาดความรู้และเทคนิคความชำนาญในการสร้างเครื่องมือและการเลือกใช้เครื่องมือ มีความสับสนในคำ ศัพท์ต่างๆ ที่อยู่ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขาดความมั่นใจในวิธีการปฏิบัติของการวัดประเมินสภาพจริง ไม่เห็นความสำคัญของการวัดผลประเมินผลครูไม่เข้าใจความมุ่งหมายของการวัดผลที่แท้จริง มาตรฐานการให้คะแนน อคติในการให้คะแนนและขาดการนำ ผลการวัดผลและประเมินผลมาปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน ส่วนประการที่สองเป็นปัญหาการวัดและประเมินผลด้านเครื่องมือวัดผล ประกอบด้วย การวัดผลที่ใช้เครื่องมือวัดผลที่ดีมีคุณภาพมีน้อย การพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการ

^{๑๕๖}ศิริโรจน์ แก้วพิจิตร, ปัญหาการวัดผล และประเมินผล กลุ่มนิเทศ ฯ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.skl.edu.org/jnews4.php?show=102> [๒๓ ต.ค. ๒๕๕๕.]

วัดผลมีจำนวนน้อย ขาดแบบฟอร์มที่สะดวกต่อการกรอกหรือดา เน้นการสำหรับการวัดและประเมินผู้เรียน และเครื่องมือที่ใช้ไม่ครอบคลุมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการวัด

๓. แนวทางการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

จุฑารัตน์ อินทะแสน ได้กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนทำได้ด้วยวิธีการดังนี้ คือ สังเกตการณ์แสดงออกของผู้เรียน เพิ่มขึ้นผลงานหรือรายงาน การสัมภาษณ์ บันทึกของผู้เรียน การประชุมปรึกษาหารือกับผู้เรียนและครู ความสามารถในการปฏิบัติจริงการประเมินด้วยตนเองหรือกลุ่มเพื่อน^{๑๕๗}

รุจิร ภู่อาระ และ จันทราณี สงวนนำมา ได้กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียน ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้ กิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น ๓ ระดับ คือ^{๑๕๘}

๑) การประเมินผลระดับชั้นเรียน ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชาเพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรทำ อย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒) การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นของสถานศึกษา เพื่อนำ ข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้นในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

๓) การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพของการจัดสถานศึกษาแต่ละแห่งกิจกรรมการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนอาจทำได้ด้วยวิธีต่อไปนี้

๑.การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลจากงานหรือผลงานที่เป็นจริง การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งครอบคลุมถึงวิธีการดังต่อไปนี้ การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Presentation) การโต้วาที (Debates) การแสดงนิทรรศการ (Exhibitions) การรวบรวม

^{๑๕๗} จุฑารัตน์ อินทะแสน, “การศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนนาร่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๕”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๑๕๘} รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอทย์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑-๖๗.

ผลงานเขียนของนักเรียน (Collections of Students Written Products) แลบบันทึกภาพผลการปฏิบัติงาน (Videotapes of Performances) การสร้างและงานประดิษฐ์โครงหุ่น (Construction and Models) การแก้ปัญหา (Solutions of Problems) พฤติกรรมของผู้เรียน (Students' Behavior) การปฏิบัติงานกลุ่ม (Cooperative Group Work)

๒.การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนการสอนโดยผู้เรียนได้มีส่วนร่วมการประเมินอย่างเต็มที่ ๒ ขั้นตอนคือผู้เรียนแต่ละคนรวบรวมผลงานและบันทึกผลการประเมินไว้ในแฟ้มรวบรวมผลงาน (Working Folder) และนักเรียนแต่ละคนจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวบรวมผลงานเพื่อจัดทำแฟ้มสะสมงานต่อไป

๓.การประเมินโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardize Test) เป็นวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในรูปแบบของข้อทดสอบแบบปรนัย ซึ่งผู้เรียนทุกคนได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลักและคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน

สุวิทย์ มูลคำ และอรรถ มูลคำ กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนนั้นควรประเมินดังนี้คือ^{๑๕๙}

๑) สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจาก การแสดงความคิดเห็น ความสนใจเรียนความร่วมมือในกิจกรรม และการรายงานของกลุ่ม

๒) ตรวจสอบความถูกต้องของการสรุปกฎเกณฑ์ลักษณะสำคัญ

๓) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อสอบและแบบฝึกหัด

สมศักดิ์ สินธุระเวช ได้กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนมีหลักการดำเนิน ดังนี้^{๑๖๐}

๑) จัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผล

๒) บุคลากรทุกคนทั้งครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง ได้มีส่วนร่วมปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลเป็นมาตรฐานเดียวกันตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ

๓) วัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องควบคู่การเรียนการสอนโดยการวัดและประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานของผู้เรียน

๔) นำผลการวัดและประเมินมาพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดว่า การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสถานศึกษาต้องดำเนินการ ดังนี้

๑) กำหนดระเบียบการวัดและประเมินผล^{๑๖๑}

๒) จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา

^{๑๕๙} สุวิทย์ มูลคำ และอรรถ มูลคำ , วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๑๖๐} สมศักดิ์ สินธุระเวช, การวัด และประเมินผลการเรียน, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๖๑} สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษามนเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔-๑๕.

- ๓) ดำเนินการวัดผลและประเมินผลทุกช่วงชั้น
- ๔) พัฒนาเครื่องมือการวัดและประเมินผล
- ๕) จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดและประเมินผลเพื่ออ้างอิง การตรวจสอบและพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

กมล ภูประเสริฐ ได้เสนอว่า การบริหารการประเมินผลการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดให้มีการดำเนินงานที่สรุปได้ ดังนี้^{๑๖๒}

๑) การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นการเตรียมการประเมินผลการเรียนเพื่อกำหนดวิธีการเครื่องมือ และแนวปฏิบัติในการประเมิน

๒) การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน และการเตรียมการในการสร้างเครื่องมือและกำหนดวิธีการที่เป็นระบบโดยเป็นการกำหนดให้ประเมินผลตามสภาพจริง การประเมินตามสภาพจริงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต พฤติกรรม การพิจารณาผลงานที่สะสมไว้ การฟังการนำเสนอของผู้เรียน

๓) การควบคุม ดูแล ติดตามและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการดูแลให้มีการบันทึกผลการเรียนการสอน การบันทึกการสังเกต และการรวบรวมผลงานของนักเรียนตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ

๔) การจัดทำหลักฐานการศึกษาและหลักฐานการประเมินผลตามที่กระทรวง/กรม/หน่วยงานต้นสังกัด ได้กำหนดไว้

๕) การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนปรับปรุงตนเอง

๖) การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อผู้ปกครองและรายงานผลต่อสาธารณะหน่วยงานต้นสังกัดได้ทราบ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางการประเมินผลไว้ดังนี้^{๑๖๓}

- ๑) กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา
- ๒) ส่งเสริมให้ครูจัดทำ แผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละวิชา ได้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดทำกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน
- ๔) พัฒนาเครื่องมือและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

^{๑๖๒} กมล ภูประเสริฐ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสินทรัพย์เพรส ซิสเต็ม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^{๑๖๓} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า^{๑๖๔} การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การสอนของผู้เรียนต้องอยู่บนจุดมุ่งหมายพื้นฐาน ๒ ประการ ได้แก่

๑) การวัดและประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียน และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์ แปลความหมายข้อมูล แล้วนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนของผู้เรียนการสอนของครู การวัดและประเมินผลกับการสอนจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งหนึ่ง สิ่งใดการเรียนการสอนก็ขาดประสิทธิภาพ

๒) การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้ (Summative assessment) ซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ เมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้ จบรายวิชาเพื่อตัดสินให้คะแนนหรือให้ระดับผลการเรียน ให้การรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าผ่านรายวิชาหรือไม่ ควรได้เลื่อนชั้นหรือไม่ หรือสามารถจบหลักสูตรหรือไม่

สรุปได้ว่า แนวทางการวัดผลและประเมินผลผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การกำหนดนโยบายการวัดผลและประเมินผล การกำหนดระเบียบการวัดผลและประเมินผล การกำหนดหลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติการ การเตรียมการวัดผลและประเมินผล การพัฒนาเครื่องมือการวัดผลผลการเรียนการสอนและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน การประชุมปรึกษาหารือระหว่างครูกับผู้เรียน การส่งเสริมให้ครู ผู้เรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมวัดผลและประเมินผล การส่งเสริมให้บุคลากรที่ผ่านการอบรมการวัดผลและประเมินผลได้ปฏิบัติงานอย่างศักยภาพ การปฏิบัติการวัดผลและการประเมินผล ได้แก่ การประเมินตามสภาพจริง โดยการดูจากบันทึกของผู้เรียนความสามารถในการปฏิบัติจริง การสังเกตการณ์แสดงออกหรือพฤติกรรมของผู้เรียน การประเมินโดยผู้เรียนประเมินตนเองหรือโดยกลุ่มเพื่อน การตรวจแฟ้มสะสมงาน การดูรายงานผลการเรียนของผู้เรียนการใช้แบบทดสอบมาตรฐาน การติดตามผลและวัดผลและประเมินผล ได้แก่ การนำผลที่ได้มาพัฒนาคุณภาพผู้เรียนการจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาหรือหลักฐานการประเมินผล และการจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลและประเมินผลเอ้าอิง ตรวจสอบและพัฒนาการเรียนรู้

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียน

๑. ประวัติและความเป็นมาของโรงเรียนวัดราชสิงขร^{๑๖๕}

โรงเรียนนี้เดิมมีชื่อว่า "โรงเรียนบางคอแหลม ๑ (วัดราชสิงขร)" อาศัย ศาลาการเปรียญวัดราชสิงขรเป็นที่เล่าเรียน ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นโรงเรียนประเภทในอำเภอ จัดตั้งอาศัย เงินบำรุงประถมศึกษา สร้างอาคารไม้ขนาด ๑๐.๕๐ x ๑๘.๐๐ เมตร มีมุขในตัว โดยอาศัยที่ดินวัดราชสิงขร ก่อสร้าง ๒ ไร่ ๓ งาน ๑๖ ตารางวา จัดการเรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ - ๔

พุทธศักราช ๒๔๘๐ ได้โอนกิจการโรงเรียนเป็นโรงเรียนเทศบาล

^{๑๖๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, แนวปฏิบัติการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง

^{๑๖๕} วิทยาลัยราชสิงขร [http \(online\)](http://www.watrachsingkorn.ac.th/history.html), แหล่งที่มา : <http://www.watrachsingkorn.ac.th/history.html> ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๘

พุทธศักราช ๒๔๘๗ โอนกลับมาเป็นโรงเรียนประชาบาล สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

พุทธศักราช ๒๔๙๒ ได้ขยายตัวอาคารออกไปทั้ง ๒ ด้านๆ ละ ๒ เมตร ด้วยเงินประถมศึกษา
พุทธศักราช ๒๔๙๓ จัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน วัดราชสิงขร อาศัยเงินบำรุงการศึกษาผู้ใหญ่ และ
นายปรีชา สงวนเกียรติ กับคณะ ครูจัดทำเสาธงชาติสูง ๑๐ เมตร มอบให้เป็นสมบัติของโรงเรียน

พุทธศักราช ๒๕๐๐ สร้างอาคารเพิ่มอีก ๑ หลัง เป็นอาคารไม้ ๘ ห้องเรียน ตามแบบ ๐๐๔
ของกรมสามัญศึกษาพุทธศักราช ๒๕๐๒ คณะผู้ปกครองนักเรียน นายอำเภอยานนาวา ศึกษาธิการอำเภอ
และอาจารย์ใหญ่ ได้สละทุนทรัพย์สร้างอาคารเรียน ชั่วคราวขึ้น ๑ หลัง ขออนุญาตเปิดสอนชั้นมัธยม
สามัญศึกษาขึ้น แก้ปัญหานักเรียนไม่มีที่เรียน และในปีที่กรมสามัญศึกษาได้สร้างอาคารไม้ ๒ ชั้น เพิ่มอีก
๑ หลัง เพื่อรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

พุทธศักราช ๒๕๐๖ ได้โอนกิจการโรงเรียนให้กับเทศบาลนครกรุงเทพดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ ๑
เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖

พุทธศักราช ๒๕๑๐ เทศบาลนครกรุงเทพได้รื้ออาคารไม้ สร้างเป็นอาคารคอนกรีต ๓ ชั้น
ขนาด ๙.๐๐ x ๒๘.๐๐ เมตร มี ๙ ห้องเรียน

พุทธศักราช ๒๕๑๑ ทำรั้วคอนกรีตจากงบประมาณยาว ๑๔ เมตร

พุทธศักราช ๒๕๑๒ เปิดการสอนผู้ใหญ่ภาคค่ำ สังกัดกรมการศึกษา นอกโรงเรียน

พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้งบประมาณทำรั้วคอนกรีตบล็อก ๑ ด้าน ยาว ๕๕ เมตร

พุทธศักราช ๒๕๒๗ รื้ออาคารไม้ชั่วคราวสร้างเป็นตึก ๔ ชั้น ขนาด ๑๘ ห้องเรียน

พุทธศักราช ๒๕๒๘ รื้ออาคารไม้ ๒ ชั้น สร้างตึก ๔ ชั้น ขนาด ๑๒ ห้องเรียน

พุทธศักราช ๒๕๓๐ สร้างอาคารเอนกประสงค์ตึก ๒ ชั้น ขนาด ๖.๐๐ x ๑๖.๐๐ เมตร ๑
หลัง

พุทธศักราช ๒๕๓๑ รื้ออาคารไม้และโรงอาหาร สร้างเป็นอาคารตึก ๔ ชั้น ๒๔ ห้องเรียน
และเขตนานาวาสาชา ๒ ขอใช้ห้องเรียนและโรงกิจกรรมทำเป็นสำนักงานเขตบางคอแหลม

พุทธศักราช ๒๕๓๒ กรุงเทพมหานครเปิดสอนวิชาชีพภาคค่ำ รวม ๓ วิชา ช่างตัดผมชาย ช่าง
เสื้อผ้าสตรี และช่างเสื้อผ้าชาย

พุทธศักราช ๒๕๓๓ สร้างห้องปฏิบัติการทางภาษา (Sound Lab) โดยใช้งบประมาณ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร

พุทธศักราช ๒๕๓๕ สร้างพระบรมรูปรัชกาลที่ ๖ โดยคณะครู นักเรียน และประชาชน
ร่วมกันบริจาค

พุทธศักราช ๒๕๓๗ สำนักงานเขตชั่วคราว ย้ายไปดำเนินการ ณ ที่สำนักงานเขตบางคอ
แหลม

พุทธศักราช ๒๕๔๖ สโมสรโรตารีบางคอแหลม สโมสรโรตารียานนาวา และสโมสรโรตารี
กรุงเทพ - พระราม ๓ มอบศาลาพักโรตารี ให้แก่โรงเรียนวัดราชสิงขร

พุทธศักราช ๒๕๕๓

- สร้างอาคารเรียนใหม่ ๕ ชั้น แทนอาคาร ราชสิงขร ๑ ซึ่งมี ๓ ชั้น

พุทธศักราช ๒๕๕๔

- สร้างหลังคาคลุมสนาม ขนาดหน้ากว้าง ๒๐ เมตร สูงเท่าตึก ๔ ชั้น
- ปรับปรุงพื้นสนามยกระดับสูงขึ้นอีก ๒๐ เซนติเมตร
- ปรับปรุงอาคารราชสิงขร ๒, ๓ โดยทาสีภายนอก, ปรับปรุงห้องน้ำครู ๑๒ ห้อง
- เปลี่ยนบานประตู ห้องเรียน และซ่อมแซมหน้าต่างที่ชำรุด
- สร้างเวที กิจกรรม ในสนาม
- สร้างเสาธงสเตนเลส ความสูง ๑๕ เมตร
- ก่อสร้างที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป และที่ประดิษฐานพระบรมรูป รัชกาลที่ ๖

ปัจจุบันโรงเรียนวัดราชสิงขร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๓

๒. ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนวัดไผ่เงินโชตนาราม

ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนวัดไผ่เงินโชตนาราม ที่ตั้ง เลขที่ ๘๘๐ ซอยจันทร์ ๔๓ ถนนจันทร์ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์-โทรสาร ๐๒-๒๑๑๓๙๖๖ www.phaingern.ac.th เปิดสอนระดับชั้นปฐมวัยถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เนื้อที่ ๒ไร่ ๓๖ตารางวาเขตพื้นที่บริการ เขตบางคอแหลม, เขตสาทร

ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

เปิดสอนเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๗๖ โดยนายอำเภอยานวา(ขณะนั้นเรียกว่าอำเภอบ้านทวาย)หลวงพิบูลย์ นรารักษ์เป็นประธานในพิธี ให้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลวัดไผ่ล้อม ซึ่งสร้างด้วยเงินอุดหนุนการศึกษาและอาศัยศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เรียนชั่วคราว โดยมีพระอธิการทองเจริญพรณเจ้าอาวาสวัดไผ่เงินโชตนารามเป็นผู้อุปการะ โรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

กว่าจะเป็นโรงเรียนวัดไผ่เงินโชตนาราม ได้มีการเปลี่ยนชื่อมาแล้วหลายครั้งตามสภาพและสังกัด ดังนี้

- ๑.โรงเรียนประชาบาลวัดไผ่ล้อม ๑
- ๒.โรงเรียนประถมสามัญเกษตรกรรม
- ๓.โรงเรียนประชาบาลบางโคล่ ๑
- ๔.โรงเรียนประชาบาลตำบลบางคอแหลม ๑
- ๕.โรงเรียนประถมตำบลช่องนนทรี ๕
- ๖.โรงเรียนเทศบาลวัดไผ่เงินโชตนาราม
- ๗.โรงเรียนวัดไผ่เงินโชตนาราม

๓. โรงเรียนวัดไทร

ข้อมูลทั่วไป โรงเรียนวัดไทร ที่ตั้ง เลขที่ ๖๓๓ ซอยเจริญกรุง ๑๐๗ ถนนเจริญกรุง ๑๐๗ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนขนาดกลาง(นักเรียน ๕๐๐ คน -๗๙๙ คน) รหัสไปรษณีย์ ๑๐๑๒๐สังกัดกรุงเทพมหานคร โทรศัพท์-โทรสาร ๐-๒๒๘๙-๐๔๐๐

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนวัดไทร ที่ตั้ง เลขที่ ๖๓๓ ซอยเจริญกรุง ๑๐๗ ถนนเจริญกรุง ๑๐๗ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร สร้างขึ้นในที่ดินของวัดไทร จำนวน ๓ ไร่ ๒๒ ตารางวา

พระอธิการพูลย์ กิตติสารโร เจ้าอาวาสวัดไทร นายเอนก ปรียานนท์(นายอำเภอยานนาวา)และ นายภิญโญ บุญยรัตพันธุ์(ศึกษาธิการอำเภอยานนาวา)ตั้งชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนเทศบาลวัดไทรและเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ ๒๕๐๕ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ๔ มีนักเรียน ชาย-หญิง จำนวน ๑๓๔ คน มีครู ๓ คน นายอานวย รัตนโกมุทเป็นครูใหญ่คนแรก

ปัจจุบัน(ปีการศึกษา ๒๕๕๘) โรงเรียนวัดไทร เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งสิ้น ๖๔๐ คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน ๔๒ คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน ๓ คน ข้าราชการครูสายการสอนจำนวน ๒๘ คน เจ้าหน้าที่ธุรการ ๑ คน คนเลี้ยงเด็กจำนวน ๖ คน พนักงานสถานที่ ๔ คน

๔. โรงเรียนวัดจันทรีใน

ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนวัดจันทรีใน สำนักงานเขตบางคอแหลม ตั้งอยู่เลขที่ ๔๔๙ ซอยเจริญกรุง ๑๐๘ ถนนเจริญกรุง แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๕๒ ตารางวาเปิดทำการสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ๖ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๒๕ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง(จำนวนนักเรียน ๔๐๑- ๘๙๙ คน) โทรศัพท์-โทรสาร ๐๒-๒๘๙๓๘๓๓๓

ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๔ วัดจันทรีใน โดยพระมหาบุญจันทร์ ท่านเจ้าอาวาสได้อนุญาตให้ กรุงเทพมหานครใช้ที่ดินของวัดเนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๕๒ ตารางวาเพื่อจัดสร้างโรงเรียนวัดจันทรีในผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งโรงเรียนวัดจันทรีใน ในปี พ.ศ ๒๕๒๕ ได้แก่

๑. พระมหาบุญจันทร์	เจ้าอาวาสวัดจันทรีใน
๒. พระครูใบฎีกาจำปี	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดจันทรีใน
๓. พล ร.อ.เทียม มกรานนท์	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
๔. นายตรี ภวภูตานนท์	ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา
๕. นายสมจิต สุนทรสวัสดิ์	รองผู้อำนวยการสำนักการศึกษา
๖. ว่าที่ร้อยตรีรักษา โกศาสิทธิ์	หัวหน้าเขตยานนาวา
๗. นายสนิท สวัสดิ์เสรี	ศึกษาธิการเขตยานนาวา

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงประมวลเนื้อหางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา จากการค้นคว้าทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนี้ มีผู้ทำการวิจัยไว้มากมาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการคัดเลือกมาเพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”, จากผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ พบว่า รูปแบบการเผยแผ่คือเทศน์ในวันพระเทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาเทศน์ตามงานนิมนต์งานพระธรรมทูตอบรมศีลธรรมนักเรียนตามโรงเรียนหรืออบรมในเวลาเย็นชวนเข้าค่ายอบรมคุณธรรมเขียนหนังสือธรรมะเผยแผ่อบรมกรรมฐานแสดงธรรมออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์ปัญหาที่พบในการเผยแผ่เช่นชาวบ้านจะชอบฟังและดูสิ่งบันเทิงมากกว่าการฟังธรรมะและนักเผยแผ่ที่ดีจะต้องยึดองค์แห่งธรรมะอีก^{๑๖๖}

พระมหาสังเวียร ปญญารโ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสัมพันธ์กันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม^{๑๖๗}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชนเพื่อการลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวรารักษ์ (เฉลิม ฐิติสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระครูศีลวรารักษ์ ในการนำ เอาหลักธรรมมาพัฒนาชุมชนเพื่อลด ละ เลิก อบายมุข โดยศึกษาเชิงคุณภาพพื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนวัดโนนเมือง ที่พระครูศีลวรารักษ์ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนากิจการชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิควิธีการในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการเทศนา บรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งหมายไว้คือ ชุมชน

^{๑๖๖} พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม, “บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๑๖๗} พระมหาสังเวียร ปญญารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐.

ปลอดจากอบายมุข โดยขั้นตอนของกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ประชาชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งให้มีการปฏิบัติจริงส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนได้ดำเนินการฝ่ายกิจกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาปรากฏว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ได้ส่งผลให้ชุมชนได้ร่วมมือทำกิจกรรมด้วยกัน เพื่อมุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นแรงผลักดัน ให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๑๖๘}

พระมหาขวลิต ขาตเมธี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๖๙}

พระมหาบุญมี อธิบุญโญ (วรรณวิเศษ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” ผลการศึกษาพบว่าพระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวที่มีอาชีพเกษตรกรรม แต่ฐานะทางการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ยึดถืออุดมคติวัตรเป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสเป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เจริญด้วยปฏิบัติ มีอาจารย์วัตร อลังดงามอย่างเสมอต้นเสมอปลายมาโดยตลอด เป็นผู้มีความเอกลักษณะประจำตัวคือการสอนธรรมะที่เข้มงวดและจริงจังข้อวัตรปฏิบัติในแต่ละวันเป็นไปเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

บทบาทการพัฒนาสังคมของท่านในด้านการปกครอง การเผยแผ่ สาธารณสงเคราะห์ การทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติ นั้น ได้รับผลออกมาเป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง โดยสรุปการพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ

๑) ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงามตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น

^{๑๖๘} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺติโล), วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔.

^{๑๖๙} พระมหาขวลิต ขาตเมธี, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

๒) ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ”^{๑๗๐}

พระครูสุวรรณวรการ (จารุณโณ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของในจังหวัดปทุมธานีด้านสังคมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือมีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชนรองลงมาคือช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของเป็นวิทยากรบรรยายธรรมปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชนสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชนส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับองค์กรอื่นหรือชุมชนอื่นและให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมตามลำดับ^{๑๗๑}

พระมหามณเฑียร วรธมโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรมและวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๗๒}

พระมหาภัทรภูวไนย ภาทภูริ (ยิ้มเกิด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญาเวที (จิต จิตเวที)” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพระราชปัญญาเวที สามารถสังเคราะห์เข้าในหลักการบริหารกิจการคณะทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ที่โดดเด่น กล่าวคือ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งนับได้ว่าการปฏิบัติงานในแต่ละด้านดังกล่าวของพระราชปัญญาเวที มีส่วนในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของสังคมที่สำคัญอีกแรงหนึ่ง รวมทั้งยังมีรูปแบบในการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปประยุกต์ให้เข้ากับหลักทฤษฎี

^{๑๗๐} พระมหาบุญมี อธิปัญโญ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมศึกษาเฉพาะกรณี: พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

^{๑๗๑} พระครูสุวรรณวรการ (จารุณโณ), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๑๗๒} พระมหามณเฑียร วรธมโม, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

ตะวันตกและหลักพุทธวิธี กล่าวคือ พระราชปัญญาเวทีได้ใช้หลักในการบริหารจัดการองค์กรในรูปแบบของระบบเปิดและการมีความพยายามที่จะสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้^{๑๗๓}

เสาวลักษณ์ นิลขำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท” ได้เข้าศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน สรุปผลของการศึกษาค้นคว้า แรงจูงใจในการพัฒนา มากกว่าชุมชนในวังไผ่ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพระสงฆ์ในชุมชนอุตะเถาบวชและอยู่นาน จึงเป็นผู้นำชาวบ้านในการทำงานพัฒนาต่าง ๆ ได้มาก ส่วนในชุมชนวังไผ่ พระสงฆ์เริ่มมาอยู่ แต่ชาวบ้านก็ศรัทธามาก เพราะเป็นผู้ทำงานอย่างจริงจังและเห็นผลของความความร่วมมือของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาชุมชนทั้งสองนี้ปรากฏว่า พระสงฆ์มีวิถีในการพัฒนาชุมชนแบบเดียวกันในระยะเริ่มแรก คือ ถือเป็นการพัฒนาแบบเสรีที่ทางวัดและประชาชนร่วมมือกันในการดำเนินงาน ซึ่งงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเพราะแรงศรัทธาและความร่วมมือจากประชาชนภายในชุมชนที่ช่วยกันสละแรงกายพร้อมทั้งความคิดและกำลังทรัพย์ มีความสามัคคีในการทำงานทุกคนมีความรับผิดชอบต่อการงานที่ได้รับมอบหมายมา^{๑๗๔}

สุริยน จันทนกร ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “บทบาทของ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนรา อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า สถาบันศาสนาและความเชื่อมีบทบาทเกี่ยวกับด้านการศึกษา และเศรษฐกิจค่อนข้างน้อยโดยองค์ประกอบของสถาบันที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ องค์วัตถุ (ศาลาการเปรียญ) ตำแหน่งได้แก่พระสงฆ์ และพิธีกรรม โดยองค์ประกอบต่าง ๆ มีความสำคัญไม่แตกต่างกันสถาบันครอบครัวและเครือญาติ สถาบันศาสนาและความเชื่อ และสถาบันการศึกษา มีความสัมพันธ์ในการพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม^{๑๗๕}

อารียา ลัมสุวัฒน์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ.๒๕๐๐ – ๒๕๒๐” พบว่า พระสงฆ์ยังทำหน้าที่อีกหน้าที่หนึ่งของสังคมคือพระสงฆ์เป็นผู้รักษาวินัยธรรมโดยมีวัดเป็นที่เก็บศิลปวัตถุและของมีค่าอื่น ๆ อันแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของไทย ซึ่งชาวบ้านได้แสดงออกถึงศรัทธาเลื่อมใสในคุณค่าของศาสนา ด้วยการสร้างสรรค์สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ไว้ที่วัด

^{๑๗๓} พระมหาภักตร์ภูวโนโย ภททภูรี (ยิ้มเกิด), “ศึกษามโนทัศน์ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญาเวที (ริต ริตเวที)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ),(บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๗๔} เสาวลักษณ์ นิลขำ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะเถา จังหวัดชัยนาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๙).

^{๑๗๕} สุริยน จันทนกร, “บทบาทของ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ในการพัฒนาชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนรา อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

และพยายามสร้างให้สวยงามที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น โบสถ์วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ตู้คัมภีร์ ธรรมาสัน ภาพแกะสลักตามประตู หน้าต่าง ตลอดจนภาพเขียนอันวิจิตรงดงามตามฝาผนังโบสถ์ วิหาร^{๑๗๖}

ไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)” พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข^{๑๗๗}

พินิจ ลาภธนานนท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทโดยศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์พัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบทคือการที่พระสงฆ์พัฒนาได้พบเห็นสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของชาวบ้านจึงต้องการเข้ามาแก้ไขปัญหาให้แก่ชาวบ้านจากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสังคมพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยจำแนกได้เป็น ๔ ลักษณะคือ^{๑๗๘}

๑. บทบาทผู้ส่งเสริมพัฒนา คือบทบาทที่พระสงฆ์พัฒนาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่ตนเองเป็นผู้จัดทำทรัพยากรและบริหารโครงการต่าง ๆ ด้วยตัวท่านเองชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกโครงการต่าง ๆ

๒. บทบาทผู้นำการพัฒนา เป็นบทบาทที่พระสงฆ์เป็นผู้นำชาวบ้านเข้ามาทำกิจกรรมสังคมพัฒนาชนบทต่าง ๆ โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้คิดค้นโครงการหรือติดต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ มาดำเนินการจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมปรึกษาหารือบ้างจากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีบทบาทเช่นนี้มีอยู่มากที่สุด

๓. บทบาทผู้ประสานงานโดยกิจกรรมและโครงการสังคมพัฒนาต่าง ๆ มักจะเป็นการดำเนินการโดยพยายามชักนำความร่วมมือและสนับสนุนจากหลายฝ่ายและพยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการชักจูงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง

๔. บทบาทที่เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนาในหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างสำคัญ พระสงฆ์นักพัฒนามีบทบาทเป็นเพียงพี่เลี้ยงที่คอยให้คำแนะนำปรึกษาและประสานงานการสนับสนุนจากภายนอกตามที่ชาวบ้านเห็นชอบร่วมกันบทบาทแบบนี้ถือว่าเป็นแนวทางที่

^{๑๗๖} อาริยา ลิมสุวณฺ, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ.๒๕๐๐ -๒๕๒๐” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๑๗๗} ไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณี พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๗๘} พินิจ ลาภธนานนท์, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๙.

สอดคล้องเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักการพึ่งตนเอง เพราะชาวบ้านจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทั้งในการตัดสินใจคัดเลือกโครงการ การปฏิบัติงานและติดตามรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้น

สมคิด เพ็งอุดม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานพัฒนาชุมชนตามพระคัมภีร์ของพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ที่สักระหวางหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม” ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๙๙ รูป พบว่า เจ้าอาวาส พระลูกวัด เกษตรตำบลพัฒนาการสาธารณสุขตำบล และครูคปต. มีพระคัมภีร์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านเศรษฐกิจและอาชีพอยู่ในระดับน้อย และเมื่อเปรียบเทียบพระคัมภีร์ระหว่างกลุ่มพบว่า มีพระคัมภีร์เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและอาชีพ และด้านการเมืองการปกครองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๑ ด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุขแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๗๙}

ประสาธ สุขเกษม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลากายทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขัดเกลากะบวนการทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาของเยาวชน ที่เข้ารับการอบรม และความคาดหวังของเยาวชน ผู้ปกครองเด็กที่เข้ารับการอบรมดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการที่พระสงฆ์ใช้ในการขัดเกลากายคุณธรรมแก่เยาวชนนั้นเป็นไปทั้งในลักษณะทางตรง คือ การบอกกล่าวหรือการเทศนาหรือกระบวนการอบรม โดยผ่านเทคนิค การเรียนรู้แบบต่าง ๆ และการขัดเกลากายทางอ้อมโดยใช้ระเบียบวินัยที่เข้มงวดของค่ายกำหนดหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นมุ่งเน้นการพัฒนากาย อารมณ์ และสติปัญญา ของผู้เข้ารับการอบรม ให้อยู่ในภาวะสมดุลเพื่อเกิดปัญญาในการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม มีคุณธรรมตามเป้าหมาย หรืออุดมการณ์ของการอบรม^{๑๘๐}

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายบทบาทได้ และขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกทำหน้าที่หรือรับบทบาทของสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ในขณะนั้นมากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้นบทบาทจึงมีความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นแสดงออกทางการกระทำ

^{๑๗๙} สมคิด เพ็งอุดม, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามคัมภีร์พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ที่สักระหวางหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร), ๒๕๓๕.

^{๑๘๐} ประสาธ สุขเกษม, บทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลากายทางสังคมแก่เยาวชน: ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๓.

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบว่ากรมการศาสนา ได้พิจารณาเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาอย่างจริงจังและบังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยมีโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการเชิงรุกที่สามารถนำกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสู่กลุ่มเด็กและเยาวชนให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนี้

พระปลัดเรวัต เรวตโต(คุณูปธานินทร์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการใช้สื่อการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการวัดผลประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก^{๑๘๑}

พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองแพร่” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอนและด้านการประเมินผลการสอน พบว่าในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมืองแพร่ ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑-ม.๓) อำเภอเมืองแพร่ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบในแต่ละด้านพบว่าครูประจำการกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ทุกด้าน สรุปว่า ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่ มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาดีกว่าครูประจำการ^{๑๘๒}

^{๑๘๑} พระปลัดเรวัต เรวตโต(คุณูปธานินทร์), “การจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๘๒} พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน), ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระสถิต มหาลาโก (ศรีเมือง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น” พบว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สรุปผลการศึกษา พบว่าหลักสูตรสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา พุทธศักราช ๒๕๔๔ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ ให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างมีระบบตามหลักไตรสิกขาด้วยการสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ ลงไปในเนื้อหาของการเรียนการสอน ตลอดจนพุทธธรรมที่เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท ๔ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมที่เสริมหลักสูตรอื่น ๆ อีก เช่น การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาวันมาฆบูชา การสวดสภัญญะ การไหว้พระรับศีล การช่วยเหลือคนอื่นเป็นสาธารณสังคมหรือบำเพ็ญประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน โดยพระอาสาสอนศีลธรรม จะเป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินการทั้งหมดแก่ผู้เรียน ฉะนั้น เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมต่าง ๆ แล้ว ย่อมเป็นการขัดเกลาด้านพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมทางกาย วาจาและความรู้สึกนึกคิดให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนา คือ เยาวชนเป็นเด็กดี เด็กเก่ง และรู้จักคุณค่าของชีวิตตนและคนอื่น รู้จักใช้ชีวิตอยู่อย่างปกติสุขร่วมกับสังคมได้อย่างไม่มีปัญหาทางศีลธรรมและไม่ทำผิดกฎหมาย จนกระทั่งนำความดีศรีธรรมมาสู่ตนและสถานศึกษา^{๑๘๓}

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ (ช่วยธานี) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ผลการวิจัยพบว่า พระสอนศีลธรรมมีความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ครูที่เลี้ยงมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากที่พระสอนศีลธรรมไปสอนอยู่ในระดับมาก เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ ๐.๐๑ โดยครูมีความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมากที่สุด รองลงมาคือนักเรียนและที่เห็นน้อยที่สุดคือผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อทำการทดสอบต่อเนื่องด้วยวิธีจับคู่พหุคูณก็พบว่า ทุกกลุ่มมีความเห็นเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๘๔}

^{๑๘๓} พระสถิต มหาลาโก(ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๘๔} พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ(ช่วยธานี) และคณะ, “การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระครูสมุห์บุญเลิศ ขยวงโส(ชัยวงษ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๘๕}

สภาพการจัดการเรียนการสอนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางด้านการประเมินผลตามสภาพจริง โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางส่วนปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑ พบว่า

ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า นักเรียนไม่ค่อยสนใจฟังจุดประสงค์ ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน พบว่า สื่อมีจำนวนน้อย สื่อไม่ทันสมัย หลักสูตรไม่เหมาะสม สถานที่ไม่อำนวยความสะดวกจัดกิจกรรม ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า เวลาที่จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีจำกัดสถานที่ไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรม ขาดการศึกษานอกสถานที่ นักเรียนไม่เข้าใจในกิจกรรม ด้านการวัดผลประเมินผล พบว่า การวัดผลไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ไม่มีมาตรฐานการไม่ยอมรับการประเมินผลของนักเรียน

พระมหาอนันต์ อมโร (สุฤทธิ์) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมโรงเรียนสมุทรปราการ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมโรงเรียนสมุทรปราการอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมโรงเรียนสมุทรปราการ โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้นเรียน ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการสอน ของพระสอนศีลธรรมโรงเรียนสมุทรปราการการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนสมุทรปราการ จำนวน ๒๓๕ คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ , ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน,t-test, F-test และ ANOVA และผลการวิจัยพบว่า ๑. ด้านเนื้อหาการสอน พระผู้สอนได้มีการกำหนดเนื้อหาสาระที่จะทำการสอนให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข และเนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละระดับชั้น นอกจากนี้เนื้อหาสาระมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง๒. ด้านวิธีการสอน พระผู้สอนมีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบก่อนทำการสอนเสมอ มีการจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาที่สอนได้ง่ายขึ้น และมีการกำหนดเนื้อหาสาระในการสอนแต่ละครั้งให้เหมาะสมกับเวลาเรียน ๓. ด้านการใช้สื่อ พระผู้สอนมีการจัดหา/จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ด้วยตนเองและยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ๔. ด้านการจัดเรียนการสอน พระผู้สอนมีการจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตสำนึก และค่านิยมที่ดีงามให้นักเรียน มีการสอดแทรกกิจกรรมที่หลากหลายให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมเพื่อที่จะสามารถเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น ๕.ด้านการประเมินผลการสอน พระผู้สอนมีการแจ้ง

^{๑๘๕} พระครูสมุห์บุญเลิศ ขยวงโส(ชัยวงษ์), “สภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ผลการประเมินให้นักเรียนทราบทุกครั้ง และการวัดผล/ประเมินผลมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และเมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน แนวทางส่งเสริมการสอนของพระสอนศีลธรรม คือ ๑. ด้านเนื้อหาการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรมีการวางแผนการสอนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาในวิชาพระพุทธศาสนา ๒. ด้านวิธีการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนมีกิจกรรมร่วมในการเรียนการสอนให้มากขึ้น ๓. ด้านการใช้สื่อ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรใช้สื่อให้หลากหลายทั้งแบบธรรมชาติ และสื่อสมัยใหม่ ๔. ด้านการจัดการเรียนการสอน ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรสอนจากง่ายไปหายาก และสอนให้เด็กคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเองเรียกว่า สอนให้คิดเป็นทาเป็น ๕. ด้านการวัดและประเมินผล ควรวัดผลและการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงในการเรียนการสอนตามหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา จะผสมผสานไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในสถานการณ์ที่ผู้เรียนปฏิบัติจริงโดยเน้นให้ครอบคลุมพฤติกรรมการแสดงออก^{๑๘๖}

บุญหนา จิมานัง และ ฤดี แสงเดือนฉาย ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ ศึกษาความพึงพอใจของสถานศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมและเปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่างตัวแปร กับประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์ จากกลุ่มประชากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาตามโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๑๔ คน ผลการวิจัยประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับดี เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมกับตัวแปรอิสระ พบว่า พระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกัน มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ สำหรับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากมีพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับดีเพียงร้อยละ ๕๓.๓ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนศีลธรรม พบว่า ระยะเวลาที่สอนระดับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนจำนวนชั่วโมงสอนจำนวนนักเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนในเชิงบวก^{๑๘๗}

^{๑๘๖} พระมหานันท อมโร (สุฤทธิ), ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระสอนศีลธรรมโรงเรียนสมุทรปราการ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

^{๑๘๗} บุญหนา จิมานัง , และฤดี แสงเดือนฉาย , “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, รายงานการวิจัย สำนักวิชาการ, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น, พ.ศ. ๒๕๕๑), หน้า ๑.

รณิศา กรรณิการ ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนจังหวัดนนทบุรี พบว่า บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนนทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีบทบาทมากที่สุดได้แก่ด้านการวางแผน ส่วนอีก ๔ ด้าน ได้แก่ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการกระตุ้นและแรงจูงใจ ด้านการประสานงาน ด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก^{๑๘๘}

พระครูขันตวิโรภาส (บุญรอด) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ทั้ง ๖ ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ๑.ด้านการเรียนการสอน ๒.ด้านหลักสูตร ๓.ด้านการวัดและประเมินผล ๔.ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ๕. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๖.ด้านสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของครูจำแนกตามสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกสามัญ วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกบาลี และ ภูมิภาค โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๓. นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางในพัฒนาการจัดการ เรียนการสอนของครู ดังนี้ ๑) หลักสูตรมีเนื้อหาเก่าเกินไปทำให้เข้าใจยากไม่เหมาะสมกับผู้เรียนใน ปัจจุบัน ๒) การจัดการเรียนการสอนของครูขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดการสอนแบบบูรณาการ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียด ๓) การใช้สื่อการเรียนการสอน ขาดการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ ทันสมัย ๔) กิจกรรมการเรียนการสอน คือ มีกิจกรรมบ้างแต่ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ๕) บรรยากาศด้านสิ่งแวดล้อมไม่ดี ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ๖) การวัดและประเมินผลยังไม่ ชัดเจนและยังขาดการรายงานที่เป็นระบบ

๔. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ ๑) ด้านหลักสูตร ควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ๒) ด้านการเรียนการสอน ควรให้ความสำคัญแก่นักเรียนและครูสอนและสนับสนุนงบประมาณอย่างจริงจัง ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรซื้ออุปกรณ์และเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ ๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน ๕) ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ควรจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนมี

^{๑๘๘} รณิศา กรรณิการ, “บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา (สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์.ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๘),

ส่วนร่วมในการเรียนการสอน ๖) ด้านการวัดและประเมินผล ควรประชุมคณะครูสรุปผลการประเมินการเรียนการสอน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาร่วมกับ^{๑๘๙}

พระครูนิวาตปิยสวัสดิ์ ปิยวณโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมที่มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน: ศึกษากรณีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนทั้ง ๗ ด้านคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านจัดการเรียนการสอน ด้านจัดการสื่อทางการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการจัดกิจกรรมของนักเรียน ปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย รวมทั้งในรายด้านแต่ละด้าน ก็อยู่ในระดับน้อย ส่วนการทดสอบสมมุติฐานทั้ง ๓ ข้อ ก็เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อ ควรให้มีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อต่อยอดการปฏิบัติงาน ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน และการวัดผล โดยการใช้แบบสอบถาม เทคนิค เคลฟาย^{๑๙๐}

ฉัตรกร วรรณโก ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนราชวินิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอนด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านบรรยากาศการเรียนการสอนและด้านสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนราชวินิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า จำแนกตามเพศ อายุและระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนจำแนกตามเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนราชวินิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ ด้านพบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ปัญหาอุปสรรค คือ ครูไม่มีความชัดเจนในโครงสร้างหลักสูตร การเรียนรู้และเนื้อหาหลักสูตรไม่เหมาะสมกับในยุคปัจจุบัน ส่วนข้อเสนอแนะ คือ ครูควรปรับปรุงวิธีการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรสาระการเรียนรู้ให้มากขึ้นกว่าเดิมเพื่อความเหมาะสมกับผู้เรียนและทันโลกปัจจุบันเสมอ ๒) ด้านการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ ครูเน้นการเรียนการสอนภาคทฤษฎีในห้องเรียนมากเกินไป ส่วน

^{๑๘๙} พระครูชินติวิโรภาส (บุญรอด), “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๙๐} พระครูนิวาตปิยสวัสดิ์ ปิยวณโณ, “ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมที่มีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน: ศึกษากรณีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ข้อเสนอแนะ คือ ครูควรให้ความสำคัญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ สื่อไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันส่วนข้อเสนอแนะ คือ ครูควรปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมและเป็นปัจจุบันเสมอ ๔) ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ มีแหล่งเรียนรู้ภายในบริเวณโรงเรียนน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนส่วนข้อเสนอแนะ คือ ครูควรเพิ่มแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้พอต่อความต้องการของผู้เรียน และ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ปัญหาอุปสรรค คือ ไม่มีเวลาพอที่ให้นักเรียนหาแบบทดสอบหลังการเรียน ส่วนข้อเสนอแนะ คือ ครูควรจัดเวลาให้เหมาะสม^{๑๙๑}

พระครูเมตตามงคลวิศิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความคิดเห็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ โดยการหาค่าเฉลี่ย () และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านเทคนิคและวิธีการสอน ตามลำดับ ๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ จำแนกตามเพศโดยการทดสอบค่าที (t-test) โดยภาพรวมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑ จำแนกตามอายุและระดับชั้นเรียน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way Analysis of Variance: ANOVA) สรุปได้ดังนี้ ๓.๑ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓.๒ จำแนกตามระดับชั้นเรียน โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๙๒}

สรุปได้ว่า แนวคิดทางการพัฒนาศีลธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาผู้มึบทบาทในการพัฒนาจริยธรรมให้แก่นักเรียนของครูผู้สอน ให้นักเรียนมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับ เป็นปทัสถานในการวัด บุคคลที่กระทำก็เกิดความพอใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งแสดงออกถึงคุณงามความดี เพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคมจริยธรรมหรือ

^{๑๙๑} ฉัตรกร วรรณโก, “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชา สังคมศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๙๒} พระครูเมตตามงคลวิศิษฐ์, “ศึกษาความคิดเห็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

คุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดึงดูดต้องอันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของสังคมและจริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝัง ฝึกหัด โดยเริ่มจากการปลูกฝัง คุณธรรมลงในใจก่อน การปลูกฝังคุณธรรมจำต้องอาศัย หลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ หลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัด หรือ ฝึกหัด กายวาจา ให้เรียบร้อย ให้เป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำอะไร ให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดไม่ถูกต้องให้เป็นธรรม กระทำให้ถูกต้อง เมื่อพูดหรือกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนอันเป็นผล การมีความสุขความสบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนดังกล่าวจึงเป็นผลแห่ง การมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว ก็เป็นเหตุให้ประพฤติ จริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีล จึงเป็นโครงสร้างของจริยธรรม

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษา มีผู้ ทำการศึกษาไว้มากมาย แต่ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมาเพื่อประกอบการศึกษา ดังนี้

พระมหาบุญมี ฐานักโร (โททำ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีอายุ พรรษา และประสบการณ์สอนต่างกัน มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนไม่แตกต่างกัน พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เจตคติต่อการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ทักษะการสอน และการรับรู้การสนับสนุนของโรงเรียนของพระสงฆ์ต่างกันมีบทบาท ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชนแตกต่างกัน^{๑๙๓}

พระมหาธีระศักดิ์ อธิกิตติ(สุขย้ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่าศูนย์ พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ ใช้ชุดมาตรการในการทำงาน ว่า “เยาวชน คือ อนาคตของชาติ” ตั้งศูนย์อยู่ ที่วัดสุทิวังศา อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบ การวางแผนดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการ และการจัดกิจกรรมเข้าค่าย อบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญ ของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ลิทธิความเชื่อและศาสนา ปัญหาสังคม ภัยสังคมด้านต่าง ๆ และแนวทางป้องกันแก้ไขกิจกรรมสร้างความสามัคคี กิจกรรมการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารกล่าวคือ พระวิทยากรที่ได้รับการ อบรม นำเสนอข่าวสารคือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย ยุคทันสมัย จึงทำให้ถูกจริตของเยาวชน ที่เข้ารับการอบรม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จริง^{๑๙๔}

^{๑๙๓}พระมหาบุญมี ฐานักโร (โททำ), “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของเยาวชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), ๒๕๕๑.

^{๑๙๔}พระมหาธีระศักดิ์ อธิกิตติ (สุขย้ง), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอน ปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๙.

พระครูวิจิตรธรรมาวุธ (สุเทพ บุญผลึก) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากระบี่ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๒๒๗ คน จาก ๒๒๗ โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้รับแบบสอบถามกลับคืน ๒๐๓ ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ ๘๙.๔๓ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยถึงเห็น ด้วยอย่างยิ่งทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการเป็นตัวแบบทางจริยธรรม ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่ พระสงฆ์ส่วนมากจะมีอิทธิพลที่สำรรมทำให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น ๒) ด้านการเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่ พระสงฆ์ควรจัดค่ายพุทธบุตรให้แก่ักเรียนในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือ ภาควัดร่อนที่วัดปลูกฝังศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและประเพณีชาวพุทธ ๓) ด้านการเป็นผู้เตือนสติและ ปลูกฝังคุณธรรมผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่ พระสงฆ์ควรติดตามสภาพของสังคมและนำ ข้อบกพร่องทางจริยธรรมมาอบรมนักเรียนให้ตระหนักในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๔) ด้านการเป็น ผู้สร้างจิตสำนึกต่อสังคมและพัฒนาจิตวิญญาณ ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่ พระสงฆ์ควรจัด กิจกรรมให้นักเรียนได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เช่น วันวิสาขบูชา วันสงกรานต์^{๑๙๕}

เกื้อกุล รัตโนภาส ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรม ให้แก่นักเรียนใน ระดับมัธยมศึกษาในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตามทัศนะของผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน ขอบเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีทัศนะต่อบทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรม ให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาด้านการอบรมสั่งสอน การจัดกิจกรรมและการเสริมแรงด้านการเป็น แบบอย่างที่อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการติดตามผลอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๙๖}

จุฑาธิป เปี่ยมประถม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครูและ ผู้ปกครอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การศึกษาคั้งนี้มี วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครูและ ผู้ปกครอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อเปรียบเทียบ

^{๑๙๕} พระครูวิจิตรธรรมาวุธ (สุเทพ บุญผลึก). “ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากระบี่”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาสาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา (มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์), ๒๕๔๘ , หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๙๖} เกื้อกุล รัตโนภาส, “บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ในเขต พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตามทรรศนะของผู้บริหาร”, ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน) , ๒๕๓๗, หน้า ๖๖.

จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครู และผู้ปกครองสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า^{๑๙๗}

๑) ระดับจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูและผู้ปกครอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามความคิดเห็นของครูผู้สอนของครูและผู้ปกครอง ด้านความใฝ่รู้ ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความอดทน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความเสียสละด้านความเมตตากรุณา ด้านความตรงต่อเวลา ด้านความสามัคคี ด้านความยุติธรรม ด้านความเป็นผู้มีวิวัฒธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนจริยธรรมด้านความกตัญญูทวดที่อยู่ในระดับมาก

๒) ระดับจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูและผู้ปกครอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามความคิดเห็นของครูผู้สอนของครูและผู้ปกครอง ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความอดทน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความเสียสละ ด้านความเมตตากรุณา ด้านความตรงต่อเวลา ด้านความสามัคคี ด้านความยุติธรรม ด้านความเป็นผู้มีวิวัฒธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและโดยรวม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนจริยธรรมด้านความใฝ่รู้ และด้านความกตัญญูทวดที่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

นลินี นุตยจิตะ ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานกิจการนักเรียนด้านการส่งเสริมวินัยคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน พบว่า ควรสร้างความเข้าใจในเรื่องวินัย คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่นักเรียนมากกว่าการลงโทษควรกดดันนักเรียนที่ประพฤติตัวออกนอกกฎระเบียบข้อบังคับด้วยความเด็ดขาด ครูและบุคลากร ในโรงเรียนควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน และควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมให้มีขึ้นบ่อย ๆ รวมทั้งควรให้ครูที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำแนะนำอบรมในด้านวินัยและ ความประพฤติให้นักเรียนอยู่เสมอ^{๑๙๘}

รัตนกร วงศ์ศรี ได้วิจัยเรื่อง^{๑๙๙} “ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษา ลาปางพาณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลาปาง ” การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษา และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษาของโรงเรียนลาปางพาณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลาปาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนลาปางพาณิชยการและเทคโนโลยีจำนวน ๑๙๐ คน นักเรียนจำนวน ๓,๒๓๔ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม สถิติ ที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

^{๑๙๗} จุฑาธิป เปี่ยมประถม, “จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครู และผู้ปกครอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, ปรินญาณพนธ์ กศ.ด. การบริหารการศึกษา, (ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา) , ๒๕๔๕ , หน้า ๖๘.

^{๑๙๘} นลินี นุตยจิตะ, “แนวทางการดำเนินงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์.ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๔๓),

^{๑๙๙} รัตนกร วงศ์ศรี “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาโรงเรียนลาปางพาณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลาปาง”งานวิจัย, (พาณิชยการและเทคโนโลยี, ๒๕๕๐),

ละค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัย พบว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่าวิธีที่ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษาในวิธีแรกคือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และการกำหนดระเบียบปฏิบัติของนักเรียน นักศึกษาและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษาตามความคิดเห็นของครูคือ ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ควรมีการปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาดและควรจัดกิจกรรมนอกสถานที่มุ่งเน้นกิจกรรมสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวมแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาตามความคิดเห็นของนักเรียน คือ ครูควรเพิ่มความเอาใจใส่ต่อความประพฤติของนักเรียนนักศึกษาในทุกๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และควรมีความเข้มงวดให้มากขึ้น มีการณรงค์ให้ช่วยกันรักษาความสะอาด

ธนพงษ์ มงคล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ต วิทยาลัยแผนกประถมศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเสริมหลักสูตร ด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยหรือส่งเสริมต่อการพัฒนาจริยธรรมและด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก^{๒๐๐}

เบญจมาศ เอี่ยมอัม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่ได้รับการส่งเสริมในระดับมากคือ การส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนด้านการกำหนดและวางแผนเชิงนโยบาย ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนตามทัศนะผู้บริหารในด้านการกำหนดและการวางแผนนโยบาย ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรพบว่า มีปัญหาในการส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลางทั้ง ๓ ด้าน^{๒๐๑}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา และประชาชน ให้เป็นผู้มีความประพฤติดีอยู่ในศีลธรรม ก็จะทำให้สังคมชุมชนเป็นสังคมที่น่าอยู่ไม่มีสิ่งที่ไม่ดี เช่น การเล่นการพนัน ชู้สาว การติดยาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ นั้น สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาครอบครัวแตกแยกขาดความอบอุ่น ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะเป็นนิสิตรูปหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษา และเป็นผู้เผยแผ่พระศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน

^{๒๐๐} ธนพงษ์ มงคล, “ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถมศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๔.

^{๒๐๑} เบญจมาศ เอี่ยมอัม, “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร), ๒๕๕๓.

๑.๙ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย

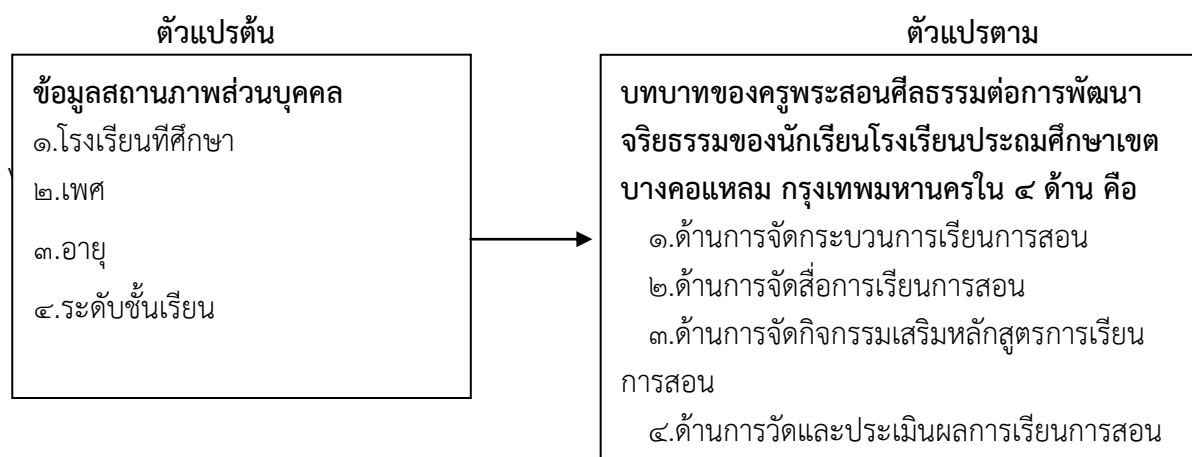
การศึกษาครั้งนี้เป็นการ ศึกษาบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

๑. โรงเรียนที่ศึกษา ๒. เพศ ๓. อายุ ๔. ระดับชั้นเรียน ของโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๔ ด้านดังนี้

๑. ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน ๒. ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน ๓. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียนการสอน ๔. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย